הלכות קריאת שמע

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן נח – מהלכות קריאת שמע

א מצות עשה מן התורה לקרוא בכל יום קריאת שמע בבוקר ובערב. שנאמר (דברים ו, ז): בשכבך ובקומך, ודרשינן בגמרא (ברכות י:) בשעה שבני אדם שוכבים, זהו לילה, ובשעה שבני אדם עומדים זהו יום. ומצוה מן המובחר לקרוא קריאת שמע שתים או שלש דקות קודם זריחת החמה, כדי שיסיים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה, ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה. ומי שיוכל לעשות כן, שכרו מרובה מאד. ואם קראה משעלה עמוד השחר, אף על פי שלא היה אנוס יצא בדיעבד. ומי שנשאר ער בלילה והגיע זמן נץ החמה, ודעתו להתפלל בצבור לאחר הנץ, נכון שיקרא קריאת שמע כב׳ דקות קודם הנץ החמה כותיקין. [ילקו״י על פסוקי דזמרה עמוד תכד, סי׳ נח הערה א].

ב לא קראה עם הנץ יש לו להשתדל לקראה מוקדם ככל האפשר, וזריזין מקדימין למצוות, ובפרט למצות קריאת שמע שיש בה קבלת עול מלכות שמים. ולא ידחה אמירת קריאת שמע עד הרגעים האחרונים של סוף הזמן. ובתוך זמן קריאת שמע צריך לקרוא את כל הג׳ פרשיות, ולא רק את הפרק הראשון. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סימן נח הערה ב עמוד תכח].

ג הלכה רווחת שזמן קריאת שמע שחרית נמשך עד סוף שלש שעות מהיום. וכתבו הפוסקים, ששעות אלו זמניות הן, שאם היום ארוך, השעות יותר ארוכות לפי חשבון אורך היום, ואם היום קצר השעות קצרות, באופן שהשלש שעות מסתיימות בסוף רבע היום. אולם נחלקו הפוסקים מאיזה זמן חושבים את ג׳ השעות הנ״ל, שיש אומרים שיש לחשוב השעות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים. [זמן המגן אברהם]. ויש חולקים ואומרים שיש לשער מהנץ החמה עד השקיעה. [זמן הגר״א]. ולכתחלה יש להחמיר לגבי סוף זמן קריאת שמע, לחשוב משעת עלות השחר. [ועמוד השחר הוא שבעים ושתים דקות קודם זריחת השמש]. ולענין ברכות קריאת שמע שהם מדרבנן, יש לחשב ד׳ השעות [שהוא סוף זמן ברכות קריאת שמע] מהזריחה. ומכל מקום בשעת הצורך יש להקל לחשב את השעות משעת הזריחה גם לענין סוף זמן קריאת שמע. ולכן תלמיד חכם הטרוד בלימודו עד לשעות הקטנות של הלילה, רשאי לאחר לתפלת שחרית ולקרוא קריאת שמע לפי זמן הגר״א. [שיש לצרף כאן סברת האומרים שזמן קריאת שמע מה״ת הוא גם לאחר שלש שעות]. וכן צבור שנוהגים להתאחר בתפלה בשבת ויום טוב, ומגיעים לקריאת שמע לאחר שלש שעות זמניות מזמן עלות השחר, אין למחות בידם, ובלבד שיזהרו על כל פנים להגיע לקריאת שמע לפני סוף זמן קריאת שמע משעת הזריחה [כזמן הגר״א]. ונכון שיקדימו גם כן לקרוא קריאת שמע שלימה לפני הודו, או לפני ברוך שאמר, כדי לצאת ידי חובת מצות קריאת שמע לכל הדעות. [ואף באמצע פסוקי דזמרה מותר לו להפסיק לקרוא קריאת שמע אם חושש שיעבור הזמן לפי שיטת המגן אברהם]. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סימן נח הערה ג׳ עמוד תכט].

ד אם עברו ג׳ שעות [מהנץ] ולא קרא קריאת שמע, קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית, שהוא שליש היום. אולם אין לו שכר כמי שמקיים מצות קריאת שמע, וביטל מצות עשה זו. ואם עברה שעה רביעית ולא קראה, קוראה בלא ברכותיה כל היום, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סימן נח הערה ד׳ עמוד תמ].

ה המשכים לקרוא קריאת שמע בלי ברכותיה, מפני שחושש שמא יעבור זמן קריאת שמע, או שיודע שיעבור זמן קריאת שמע לסברת האומרים שיש לחשוב היום מעלות השחר, נכון שיעשה תנאי, ויאמר: אם יעבור זמן קריאת שמע כשאגיע לקריאת שמע שלאחר ברכת אהבת עולם, אני מכוין לצאת ידי חובה בקריאת שמע שאני קורא עתה, ואם לא יעבור זמן קריאת שמע עד אז, תהיה קריאתי עתה כקורא בתורה, ואיני רוצה לצאת י״ח אלא בקריאת שמע שאקרא על סדר הברכות. ומותר לקרוא קריאת שמע בלא תפילין, אם חושש שעד שיניח תפילין ויקרא בהם קריאת שמע יעבור זמן קריאת שמע אליבא דהמגן אברהם. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, סימן נח הערה ה׳ עמוד תמא].

ו זמן ברכות קריאת שמע, שהן ברכת יוצר אור, אהבת עולם, ואמת ויציב, עד סוף ארבע שעות זמניות מהיום, דהיינו שליש היום, ואפילו אם עברו שלש שעות מהיום, שכבר עבר זמן קריאת שמע, קורא אותה עם ברכותיה עד סוף ארבע שעות, אבל אין לו שכר כמו הקורא קריאת שמע בזמנה, אלא כקורא בתורה. וכבר כתבנו שלענין ברכות קריאת שמע אפשר להקל לחשב ד׳ השעות מהזריחה. והמחמיר להקדים ולהתפלל כדי לברך ברכות קריאת שמע תוך ד׳ שעות מעמוד השחר, תבוא עליו ברכת טוב. וכן ראוי לנהוג לכתחלה. אבל אם עברו ארבע שעות זמניות מהנץ החמה, בין באונס בין ברצון, אסור לברך ברכות קריאת שמע, שלדעת הרבה פוסקים [מרן השלחן ערוך ובספר בן איש חי] הן ברכות לבטלה הן, ועובר על לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא. וספק ברכות להקל. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, הלכות פסד״ז, סי׳ נח הערה ו׳ עמו׳ תנא. וילקו״י ח״א מהדורת תשמ״ה עמוד קז].

ז קודם שיקרא קריאת שמע יכוין לקיים מצות עשה של קריאת שמע שנצטוינו לקראה פעמיים ביום. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, הלכות פסד״ז, סי׳ נח הערה ז׳ עמו׳ תנז, שאר״י ח״ב עמ׳ קכ].

ח לא קרא קריאת שמע ביום, יש אומרים שיש לה תשלומין לקוראה בערבית. ויש חולקים, וכן עיקר. [ילקו״י מהדו׳ תשס״ד הל׳ פסד״ז, סי׳ נח הערה ח׳ עמו׳ תנח, שאר״י ח״ב עמו׳ קכ].

ט ראוי ונכון שגבאי הצדקה ימנעו מלגבות צדקה מהצבור בעת שקוראים קריאת שמע וברכותיה, או בשעת החזרה, או קריאת התורה, כדי שהמתפללים לא יסיחו דעתם מהתפלה. ואמנם בשחרית של שבועות, או הושענא רבה, וכן במנחה של יום הכפורים, מה שנוהגים לחלק לקהל טבק הרחה באמצע החזרה כדי לעוררם לתפלה, אין בכך מניעה, אלא אם כן הדבר גורם לדיבורים בקרב הקהל, ולהפרעה, שאז בודאי יש להמנע מחלוקת הטבק באמצע התפלה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נח הערה ט׳ עמו׳ תנט]

סימן נט – הלכות ברכות ק״ש

א ברכה ראשונה ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חשך, ותקנו לומר ובורא חשך כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה. וחותם ברוך אתה ה׳ יוצר המאורות. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה א׳ עמו׳ תס]

ב כשאומר יוצר אור בברכת יוצר יש אומרים שימשמש בתפילין של יד בלבד. ויש הנוהגים למשמש בתפילין של יד כשאומר יוצר אור, ומנשק, וכשאומר ובורא חושך ממשמש בתפילין של ראש ומנשק. ויש להם על מה שיסמוכו, ואין צריך לבטל מנהגם. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ב׳ עמו׳ תסא. שאר״י ח״ב עמוד קכז].

ג המתפלל עם הצבור תפלת ערבית, אין לו לענות אמן אחר ברכת יוצר המאורות של השליח צבור, וכן אחר ברכת הבוחר בעמו ישראל באהבה, ואחר מעריב ערבים, ואוהב את עמו ישראל. שאין לענות אמן דברכות אפילו בבין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ג׳ עמו׳ תסב. שאר״י ח״ב עמוד קכז].

ד בנוסח ברכות קריאת שמע יש נוהגים לומר: ״בשפה ברורה ובנעימה״, [ומפסיק], ״קדושה כולם כאחד״ וכו׳. ויש להפסיק בין תיבת ובנעימה, לתיבת קדושה. כי תיבת קדוש חוזרת על כולם כאחד. ובתיבת קדושה תהיה הדל״ת בניקוד שורוק. וכן דעת רבותינו המקובלים. ויש נוהגים לומר כדעת מרן הבית יוסף: בשפה ברורה ובנעימה קדושה, [הדל״ת בחולם], ומפסיק, ואחר כך אומר: כולם וכו׳. ותיבת קדושה חוזרת על בשפה ברורה ובנעימה, ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ד׳ עמו׳ תסד. שאר״י ח״ב עמ׳ קכט].

ה צריך לומר בברכת יוצר ״רצון קוניהם״, ולא לומר רצון קונם. וכן בברכת הלבנה אומרים: ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ה׳ עמו׳ תסה].

ו יש אומרים שצריך לומר בנוסח ברכת יוצר ״מתנשאים לעומתם, משבחים ומפארים, וכו״׳. אך אין המנהג כן, והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ו׳ עמו׳ תסו]

ז יש לומר לאל ברוך נעימות יתנו, בניקוד קמ״ץ תחת תיבת הלמ״ד של תיבת לאל, ולא בניקוד שוא. ובתיבת למלך אל חי יאמר הלמ״ד בפתח. ומה שכתבו תלמידי רבינו האר״י לאומרו בקמץ, הוא לפי מבטא הספרדים שההבדל בין קמץ לפתח אינו ניכר כל כך. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ז׳ עמו׳ תסז. שאר״י ח״ב עמוד קל].

ח ברכה שניה שהיא ברכת אהבת עולם, אינה פותחת בברוך, לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור.

ט מנהגינו לומר ״אהבת עולם״. ומנהג האשכנזים לומר אהבה רבה. וכל זה בשחרית, אבל בתפלת ערבית הכל אומרים אהבת עולם. ומכל מקום אם טעו ואמרו אהבת עולם או אהבה רבה, יצאו ידי חובה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ט׳ עמו׳ תסח. שאר״י ח״ב עמו׳ קלא]

י מי שטעה והקדים ברכת אהבת עולם לברכת יוצר אור, אפילו עדיין לא חתם הבוחר בעמו ישראל באהבה, יסיים הברכה, ואחר כך יאמר ברכת יוצר אור, ויקרא קריאת שמע. שאין סדר הברכות מעכב. וכן בערבית, אם טעה והקדים ברכת אהבת עולם לברכת אשר בדברו, אחר שיסיים ברכת אהבת עולם יברך ברכת אשר בדברו. וכן אם הקדים ברכת השכיבנו, יאמר אחר כך ברכת אמת ואמונה. ומי שהתפלל ערבית וקרא עמהם קריאת שמע וברכות שלאחריה. והתפלל עמהם שמונה עשרה, אין לו לברך ברכות שלפניה אחר תפלת שמונה עשרה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה י׳ עמו׳ תסט. שאר״י ח״ב עמוד קלב].

יא אם טעה בשחרית ואמר אשר בדברו מעריב ערבים ונזכר מיד ואמר יוצר אור, וגם סיים יוצר המאורות, יצא. אבל אם אמר אשר בדברו מעריב ערבים, ולא אמר יוצר אור, או לא סיים יוצר המאורות, לדעת מרן השלחן ערוך לא יצא. וכן אם אמר יוצר אור ובורא חושך אשר בדברו מעריב ערבים, וגם סיים מעריב ערבים, לא יצא. אבל אם סיים יוצר המאורות, כיון שפתח יוצר אור יצא, אף על פי שהפסיק במעריב ערבים. ויש אומרים שכל שחתם כדין יצא. וספק ברכות להקל. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יא עמו׳ תעא. שאר״י ח״ב עמוד קלג].

יב אם טעה ואמר ואמונה כל זאת במקום ויציב ונכון, וחתם גאל ישראל, אינו חוזר. ואם אמר ברוך אתה ה׳ כדי לחתום גאל ישראל, ונזכר שאמר אמת ואמונה במקום ויציב ונכון, יש אומרים שיסיים למדני חוקיך ויחזור לומר ויציב ונכון. ויש אומרים שיסיים ויחתום גאל ישראל. דלמה יעשה הפסק בחנם, אחר שבדיעבד יצא. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יב עמוד תעו. שאר״י ח״ב עמו׳ קלג].

יג בנוסח ברכת אהבת עולם נכון לומר ״ולא נבוש ולא נכלם״ עם וא״ו. ואומרים מארבע כנפות הארץ, בלי תיבת כל. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יג׳ עמו׳ תעו. שאר״י ח״ב עמו׳ קלד]

יד בברכת אהבת עולם, יש מתושבי ארץ ישראל שנוהגים לומר: ״והוליכנו מהרה קוממיות בארצנו״, ולא ״לארצנו״, שהרי הם נמצאים בארץ ישראל באופן קבוע. ומכל מקום נראה שאין להקפיד על כך, וכוונת האומרים והוליכנו מהרה קוממיות לארצנו, על כלל ישראל הנמצאים בחוץ לארץ, שיזכו גם הם ללכת קוממיות לארץ ישראל. והרי אנו תושבי ארץ ישראל אומרים במוסף של שבת וראש חודש, יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתעלינו בשמחה ״לארצנו״. וכן נוהגים תושבי ירושלים לומר במוסף של יום טוב: ״והביאנו ה׳ אלהינו לציון עירך ברנה ולירושלים עיר מקדשך בשמחת עולם״. והכוונה גם כן על כלל ישראל. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יד עמו׳ תעו. ילקו״י חלק א׳ מהדורת ראשונה, תשמ״ה, עמוד קיד]

טו קרא קריאת שמע בלי ברכות קריאת שמע, יצא ידי חובתו מדאורייתא, [אבל ידי קריאת שמע כתקנתה לא יצא], ואף על פי כן יש לו לברך ברכות קריאת שמע וחוזר וקורא גם קריאת שמע. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה טו עמו׳ תעז. שאר״י ח״ב עמו׳ קלה].

טז העומד באמצע קריאת שמע וברכותיה ושמע ברכת כהנים, יש לו לענות אמן אחריהם, בין לאחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, ובין לאחר פסוקי הברכה, שהואיל ואין נשיאות כפים אלא בעשרה, חשיב דבר שבקדושה. וכל שכן בפסוקי דזמרה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה טז עמו׳ תעז. שאר״י ח״ב עמו׳ קלה].

יז והוא הדין בשומע ברכות התורה על קריאה בתורה בצבור, והוא באמצע קריאת שמע וברכותיה, שיש לו לענות אמן אחר הברכות. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה ד׳ עמו׳ תעט. שאר״י ח״ב עמו׳ קלו].

יח צבור שהוציאו ספר תורה לקרוא בו, ואין להם כהן שיעלה לספר תורה אלא כהן הנמצא באמצע קריאת שמע [שקורא אותה עם ברכותיה] אין לו להפסיק ולעלות לתורה, אפילו אם קראוהו בשמו, אלא יעלה ישראל במקום כהן. והכהן יצא לחוץ. ואם יש מנין מצומצם יאמרו אף על פי שיש כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן. ואם הכהן נמצא בברכות קריאת שמע, מותר לו להפסיק ולעלות לתורה. ואם אין להם מי שיקרא בתורה אלא כהן הקורא קריאת שמע, אין להטריח את הצבור להמתין עד שיסיים את כל הקריאת שמע, אלא פוסק וקורא להם בספר תורה. וכל שכן שפוסק לקרוא באמצע ברכות קריאת שמע, ובאמצע פסוקי דזמרה. דמרן השלחן ערוך לא החמיר בזה אלא לענין עלייה לתורה, ולא לענין לקרות להם. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יח עמו׳ תפא. שאר״י ח״ב עמו׳ קלז]

יט העומד באמצע קריאת שמע וברכותיה וראה את חבירו עובר על איזה איסור, מותר לרמוז לו לאפרושי מאיסורא, ואפילו להפסיק, דלא גרע מפוסק מפני היראה ומפני הכבוד, דכבוד שמים עדיף. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה יט׳ עמו׳ תפב. שאר״י ח״ב עמו׳ קלט].

כ יש מי שאומר שהמברך ברכה שאינה צריכה באמצע קריאת שמע וברכותיה, רשאי להפסיק ולומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כדי לתקן קצת איסור ברכה לבטלה שבירך. ויש מי שפקפק בזה קצת, שאחר שסוף סוף הזכיר שם ה׳ בדרך שבח וברכה, אמירת ברוך שם וגו׳ אינה מועילה כל כך, דמה לי אם שיבח את ה׳ בברכתו, מה לי אם מוסיף שבח באמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, הלכות פסד״ז, סי׳ נט הערה כ׳ עמו׳ תפב. שאר״י ח״ב עמו׳ קלט]

כא השומע קדיש באמצע קריאת שמע וברכותיה, יענה ״אמן, יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך״, ולא יותר, כי מה שאנו נוהגים לענות יהא שמיה רבה מברך עד דאמירן בעלמא, אינו מתורת חיוב, אלא מנהג, על פי הקבלה, ורוב ככל הראשונים כתבו שיש חיוב לענות עד תיבת ״עלמיא״, או לכל היותר עד תיבת ״יתברך״, ולא יותר. [וכן מנהג האשכנזים לענות עד עלמיא או עד יתברך]. ולכן כשנמצא בקריאת שמע וברכותיה שאסור להפסיק בהם שלא לצורך גמור, אין לענות כמנהגינו תמיד עד דאמירן בעלמא, אלא יענה כאמור, עד עלמיא או עד יתברך. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כא עמוד תפג. שאר״י ח״ב עמו׳ קלט]

כב ומכל מקום בבין הפרקים יכול להפסיק עד דאמירן בעלמא, וידוע שבין הפרקים היינו בין יוצר המאורות לאהבת עולם, ובין הבוחר בעמו ישראל באהבה לשמע ישראל, ובין ובשעריך לוהיה אם שמוע, ובין כימי השמים על הארץ לויאמר. [ילקו״י, שם הערה כב, עמוד תפו. שאר״י ח״ב עמו׳ קמ].

כג השומע קדושה באמצע קריאת שמע, מפסיק ועונה עם הצבור אפילו באמצע פסוק, וכן באמצע ברכות קריאת שמע, אבל אינו אומר את הנוסח ״נקדישך ונעריצך״ וכו׳, וכן לא יאמר ״לעומתם משבחים ואומרים״, אלא עונה קדוש קדוש וכו׳, וברוך כבוד ה׳ ממקומו, בלבד. אבל כל השאר אינם

מהקדושה עצמה, שאינם אלא כדברי הקדמה לקדושה. וגם פסוק ימלוך לא יענה, כי לדעת רבים מהאחרונים אין פסוק זה מכלל הקדושה. ולכן שב ואל תעשה עדיף. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כג, עמוד תפו. שאר״י ח״ב עמו׳ קמ].

כד אין לענות אמן דברכות באמצע קריאת שמע וברכותיה. ומנהג הספרדים ועדות המזרח כדעת מרן הבית יוסף וסיעתו, שאפילו בבין הפרקים אינם עונים אמן אף של אותה ברכה, כגון אם הקדים את השליח צבור וסיים ״ברוך אתה ה׳ יוצר המאורות״, והמתין קצת ואחר כך סיים השליח צבור ברכה זו, לא יענה אחריו אמן, והוא הדין לשאר ברכות קריאת שמע. וכן בערבית לא יענה אמן אחר ״ברוך אתה ה׳ מעריב ערבים״ שאומר השליח צבור, אפילו אם הקדים את השליח צבור ומסיים הברכה לפניו. וכן הדין בשאר ברכות קריאת שמע של ערבית. ומכל מקום טוב לסיים הברכות של קריאת שמע עם השליח צבור, כדי שלא יכניס עצמו למחלוקת הפוסקים שיש בדבר. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כד, עמוד תפז. שאר״י ח״ב עמוד קמא, וקכז].

כה אפילו ״אמן״ אחר האל הקדוש, ו״אמן״ שאחר שומע תפלה, שאומר השליח צבור, לא יענה, לפי דעת מרן הבית יוסף, וכן המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח, ואין לשנות. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כה, עמוד תפט. שאר״י ח״ב עמו׳ קמב הערה כב].

כו מי שנמצא באמצע קריאת שמע וברכותיה, ושמע קדיש או קדושה, אף על פי שקודם תפלתו הספיק לשמוע ולענות קדיש וקדושה, אף על פי כן צריך להפסיק לענות קדיש וקדושה. וכן מי שעתיד לשמוע מהמנין שלו או ממנין אחר קדיש וקדושה, אף על פי כן צריך להפסיק ולענות קדיש וקדושה עם הצבור. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כו, עמוד תצ. שאר״י ח״ב עמוד קמב הערה כג].

כז אפילו בבין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה, אין לענות אמנים של קדיש, אלא חמשה אמנים ראשונים, שעד סוף חצי הקדיש. אבל אמן שאחר ״תתקבל״ או ״על ישראל או ״יהא שלמא״ אין לענות, שאינם אלא מנהג. ומכל מקום כל הקדישים שוים לענין הפסק בקריאת שמע וברכותיה, ואפילו קדיש יהא שלמא שנוהגים לומר אחר עלינו לשבח צריך לענות חמשה אמנים ראשונים שלו. ושלא כמי שחשב שאין לענות אמנים של קדיש תתקבל ויהא שלמא כלל, אפילו חמשה אמנים של הקדישים, שזה אינו, אלא לעולם צריך לענות חמשה אמנים הראשונים של כל קדיש וקדיש באמצע קריאת שמע וברכותיה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הער׳ כז, עמוד תצא. שאר״י ח״ב עמ׳ קמב].

כח השומע קול רעמים, והוא נמצא בבין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה, יפסיק ויברך בשם ומלכות ברכת ״שכוחו וגבורתו מלא עולם״, כיון שהיא מצוה עוברת. והוא הדין למי שרואה את הקשת, שיפסיק בבין הפרקים ויברך בשם ומלכות ברכת ״זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו״. אבל בהרהור הלב בלבד אינו יוצא ידי חובת הברכה, שהלכה רווחת היא, ״הרהור לאו כדיבור דמי״. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כח, עמוד תצג. שאר״י ח״ב עמו׳ קמג].

כט הקורא קריאת שמע וברכותיה, לא יפסיק לומר י״ג מדות עם הצבור. וכן לא יאמר עם הצבור פסוק ״וזאת התורה״, כשמגביהים הספר תורה להראותו לעם, אלא יסתכל בספר תורה, ויהרהר בלבו פסוק ״וזאת התורה״, שהרהור לאו כדיבור דמי. [וראה לעיל סעיף י״ז לענין אמן אחר ברכות התורה]. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה כט, עמוד תצד. שאר״י ח״ב עמוד קמג].

ל שליח צבור שעומד באמצע ברכת יוצר, או אהבת עולם, או באמצע קריאת שמע, ושמע קדיש או קדושה מצבור אחר שמתפללים סמוך להם, אם הוא מובטח שיכול לחזור לתפלתו, יענה עמהם קדיש וקדושה, ובפרט כשהוא מתפלל מתוך סידור. ולא יחוש בזה לטורח צבור, שכיון שהוא שומע ועונה דברים שבקדושה, אף הצבור שומעים ועונים, וזוכים לקיים מצוה דרבנן שהסמיכוה על ״ונקדשתי בתוך בני ישראל״. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה ל׳ עמ׳ תצד. שאר״י ח״ב עמו׳ קמד].

לא מי שלא היו לו טלית ותפילין, והתחיל להתפלל עם הצבור, והביאו לו טלית ותפילין בין פסוקי דזמרה לישתבח, לא יניחן אז, אלא בין ישתבח ליוצר. ואם הביאו לו הטלית ותפילין בברכות קריאת שמע, יתעטף בציצית ויניח תפילין בבין הפרקים ויברך עליהן, ואין לחוש בזה משום הפסק. ואם התחיל בפרשת ויאמר, ואחר כך הובאו לפניו טלית ותפילין, הואיל ובסוף פרשת ציצית אינו רשאי להפסיק אלא כמו באמצע הפרק, [וכמבואר בשלחן ערוך סי׳ סו סעיף ה׳], לפיכך לא יפסיק בברכה, אלא לובש הטלית ומניח התפילין בלא ברכה, ולאחר תפלת שמונה עשרה ימשמש בהן ויברך עליהן. ואם לא הובאו לפניו אלא לאחר שחתם גאל ישראל, מניח תפילין בלא ברכה, ומיד יתחיל להתפלל כדי לסמוך גאולה לתפלה, ולאחר התפלה יתעטף בציצית וימשמש בתפילין ויברך עליהן. ואילו לעטיפת הטלית בין גאולה להתפלה לא יפסיק כלל, אפילו בלא ברכה. וכל זה לספרדים שהולכים בעקבות הוראות מרן השלחן ערוך, אבל האשכנזים היוצאים ביד רמ״א נוהגים, שאם הובאו הטלית והתפילין באמצע ברכות קריאת שמע, מברכים על התפילין בבין הפרקים, אבל על הטלית אינם מברכים, אלא מתעטפים בה בלא ברכה, ולאחר התפלה ממשמשים בה ומברכים עליה. ואם הובאו לפניו אחר שהתחיל פרשת ויאמר, או באמצע ברכת אמת ויציב, יניח התפילין בברכה, ורק אם סיים גאל ישראל מניח התפילין בלא ברכה, ולאחר התפלה ימשמש בהן ויברך עליהן. ונהרא נהרא ופשטיה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לא, עמוד תצה. שאר״י ח״ב עמוד קמה הערה כח]

לב מי שהיה אומר ברכת אמת ויציב, וכשהגיע סמוך לשירה חדשה, שמע קדיש וקדושה, והפסיק לענות, וכשסיים לענות שכח לסיים ברכת אמת ויציב, והתחיל בתפלת שמונה עשרה, ונזכר באמצע התפלה, לאחר שיסיים תפלת שמונה עשרה, יאמר כל ברכת אמת ויציב, ויחתום ברוך אתה ה׳ גאל ישראל. והוא הדין אם שכח בכלל לומר ברכת אמת ויציב, ומיד כשסיים קריאת שמע התחיל להתפלל, יאמר ברכת אמת ויציב לאחר התפלה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לב, עמוד תצז].

לג המתפלל ובברכת ויציב ונכון כשהגיע לשירה חדשה, הצבור הוציאו ס״ת כדי לקרות בו, לא יאמר עם הצבור פסוק וזאת התורה וכו׳. וכל שכן שלא יאמר ״ברוך הוא וברוך שמו״. אבל אמן יענה, כמבואר לעיל סעיף יז. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לג, עמוד תצח. שאר״י ח״ב עמו׳ קמה].

לד אם השליח צבור מאריך בשבת ויום טוב בברכת יוצר בנגינה, ויחיד מהקהל הקדימו, והגיע לבין הפרקים, ורוצה לעיין בהרהור הלב בלבד בדינים שבסידור, מעיקר ההלכה יש מקום להתיר, לפי שהלכה רווחת (ברכות כ:)״הרהור לאו כדיבור דמי״. ומכל מקום לא יעשה כן אלא בצינעא באופן שאינו מעורר תשומת לב אצל הקהל, כדי שלא יבואו מהם להקל יותר ולהפסיק אף בשיחה בטלה. והמחמיר תבוא עליו ברכה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לד, עמוד תק. שאר״י ב׳ עמ׳ קמה].

לה חולה במחלת סכרת, שקיבל התקפה באמצע קריאת שמע וברכותיה, שאז הוא צריך לאכול מנה סוכר ללא דיחוי, הואיל והלכה רווחת (בברכות לה.) שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו מעל, לפיכך יברך על הסוכר שהכל נהיה בדברו, ואין בזה חשש הפסק באמצע קריאת שמע וברכותיה. אבל אם קיבל התקפה באמצע תפלת שמונה עשרה, לא יפסיק לומר הברכה בפיו, אלא יהרהר הברכה בלבו ויאכל הסוכר. שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לה, עמוד תקב. שאר״י ח״ב עמוד קמו].

לו נשים פטורות ממצות קריאת שמע, מפני שיש זמן קבוע לקריאת שמע, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. לפיכך פטורות הן גם מברכות קריאת שמע ערבית ושחרית, ואף על פי שראוי להן להחמיר על עצמן ולקרוא קריאת שמע כדי לקבל עליהן עול מלכות שמים ועול מצוות, מכל מקום אינן רשאות לברך ברכות קריאת שמע בשם ומלכות, שיש בזה חשש איסור ברכה לבטלה. [לדעת הרמב״ם וסיעתו מרבותינו הראשונים, שסוברים שאסור לנשים לברך על מצות עשה שהזמן גרמא שמקיימות אותן. וכן דעת מרן השלחן ערוך, וספק ברכות להקל]. ולכן יש להעיר למורות של בית הספר החרדי בית יעקב, שילמדו את הבנות הספרדיות המתחנכות אצלם, שלא תברכנה ברכות קריאת שמע בשם ומלכות. והוא הדין בברכות של פסוקי דזמרה, ברוך שאמר וישתבח, שלא יברכו אותן בשם ומלכות. [ילקו״י, שם הערה לו, עמוד תקג. שאר״י שם].

לז אם שכח לברך ברכות התורה ונזכר אחר שחתם יוצר המאורות, יברך שם ברכות התורה, ואין צריך שיאמר שם פרשת ברכת כהנים. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לז, עמוד תקג. שאר״י ח״ב עמו׳ קנג].

לח מי שהיה מתפלל עם הצבור, והקדימו שליח צבור, וכשסיים לומר שירת הים, התחיל החזן לומר הקדיש שבין ישתבח ליוצר, והפסיק כדי לענות אמן ויהא שמיה רבה מברך, ולאחר שענה ״ברוך ה׳ המבורך וגו׳״, שכח לומר ישתבח, והתחיל עם החזן ברכת יוצר אור, ונזכר באמצע הברכה, יאמר ישתבח אחר שיסיים ״ברוך אתה ה׳ יוצר המאורות״. [שכיון שברכת ישתבח היא כמצוה עוברת, שהרי אינו יכול לאומרה לאחר התפלה, שברכות פסוקי דזמרה שהן ברוך שאמר וישתבח לא נתקנו לאומרן אלא קודם התפלה, ולכן רשאי להפסיק בבין הפרקים של ברכות קריאת שמע כדי לאומרה. ואין ברכת יוצר נחשבת להפסק בין הזמירות לישתבח, כיון שהכל מענין שבח ותהלה להשי״ת]. והוא הדין אם נזכר באמצע אהבת עולם שלא אמר ישתבח, שיכול לאומרה אחר הבוחר בעמו ישראל באהבה. וכן אם נזכר באמצע הפרק של קריאת שמע, יכול לאומרה בבין הפרקים. וכן אם נזכר לאחר מכן, כגון באמצע ברכת אמת ויציב, יאמר באמצע הברכה, ברכת ישתבח, דחשיב כמצוה עוברת. [וכדין מי ששמע רעמים בברכת אמת ויציב שפוסק ומברך]. אבל אחר שמונה עשרה אינו רשאי לאומרה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה לח, עמוד תקד. שאר״י ח״ב עמו׳ קנג].

לט שליח צבור שנשתתק באמצע ברכת יוצר, באופן שאי אפשר לו להמשיך, אם היה זה לפני קדושת יוצר, השליח צבור שיעמוד תחתיו צריך להתחיל מתחלת ברכת יוצר, כי אין לחלק הברכה לשנים. אבל אם היה זה לאחר קדושת יוצר, השליח צבור השני יתחיל מלאל ברוך נעימות יתנו וכו׳. שכיון שהקהל ענו קדושה, כתחלת ברכה הוא. ומכל מקום בזמן הזה שכל יחידי הקהל מתפללים בלחש עם השליח צבור, לעולם אין צריך להתחיל מתחלת יוצר אור, אלא הש״צ השני שבא במקום הראשון ממשיך הברכה ממקום שפסק הראשון. [ילקו״י שם הערה לט, עמוד תקה. שאר״י שם].

מ קדושה של יוצר יחיד רשאי לאומרה, ואין דינה כקדושה של חזרת השליח צבור שאינה נאמרת אלא בעשרה, מפני שקדושת יוצר אינה אלא סיפור דברים. ולכן מותר גם לאומרה בלי ניגון, אלא בדרך תפלה. ומכל מקום ממדת חסידות טוב ונכון שהיחיד יאמרנה בניגון בטעמי המקרא, כדרך הקורא בנביאים. לפיכך מי שנמצא באמצע קריאת שמע וברכותיה, ושמע קדושה של יוצר מהשליח צבור, לא יפסיק כדי לענות עמהם קדושת יוצר. והוא הדין לקדושה דסידרא, שהיא קדושה של ״ובא לציון גואל״. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה מ׳ עמוד תקח. שאר״י ח״ב עמוד קנד].

מא המברך ברכות קריאת שמע, ומצא עצמו אומר "הגדול הגבור והנורא", ונסתפק אם הוא באמצע ברכת יוצר, וצריך לסיים "קדוש הוא" וכו', או אם הוא באמצע ברכת אהבת עולם, וצריך לסיים "בטחנו, נגילה ונשמחה בישועתך", אינו חוזר לברכת יוצר, אלא לאהבת עולם, שספק ברכות להקל.

[ילקו"י, תשס"ד, סי' נט הערה מא, עמוד תקט. שאר"י ח"ב עמו' קנד].

מב ברכות קריאת שמע, וכן שאר ברכות, אסור לאומרם דרך "נדבה", אפילו אם הוא מסתפק בהם, כי רק בתפלת שמונה עשרה שהיא כנגד הקרבן, שייך תפלת נדבה כמו קרבן נדבה, מה שאין כן בברכות קריאת שמע וכיוצא בהן. ולכן האומרים מעמדות אסור להם לחתום ברוך אתה ה' שומע תפלה.

[ילקו"י, תשס"ד, סי' נט הערה מב, עמוד תקי. שאר"י ח"ב עמו' קנה].

סימן ס' – דין כוונה במצוות

א מצוות צריכות כוונה, והיינו שיש לכוין בעשיית המצוה שכוונתו לצאת ידי חובת המצוה. ויש מי שאומר שאם קרא קריאת שמע בסדר התפלה, או אכל מצה, או קידש, או נטל לולב ותקע בשופר, וכדו', אף על פי שלא כיון לצאת, יצא, שהרי משום זה עושה כל הנ"ל, כדי לצאת אף שלא כיון להדיא. ועל זה סמכו רבים אף לכתחלה שאינם מכוונים בפירוש בעת התפלה וקריאת שמע וקידוש לשם מצוה. ומכל מקום ראוי ונכון מאד לכוין בכל מצוה ומצוה בפירוש בעת שמקיים המצוה, שהוא מכוין לשם קיום המצוה. [ילקו"י, תשס"ד, שם עמו' תקיא. שאר"י ח"ב עמ' קנו].

ב יש אומרים דמה שאמרו מצוות צריכות כוונה אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה יוצא ידי חובה גם אם לא כיון לשם מצוה. ויש אומרים שדין זה הוא מן התורה, ואם לא כיון בעשיית המצוה לא יצא ידי חובה מן התורה. [ילקו"י, תשס"ד, סי' ס הע' ב', עמוד תקטז. שאר"י ח"ב עמ' קנט].

ג אף במצוות דרבנן לכתחלה צריך לכוין לצאת ידי חובת המצוה. ומכל מקום בדיעבד אם לא כיוון במצוות דרבנן, יצא. [ילקו"י, תשס"ד, סי' נט הערה ג', עמוד תקטז. שאר"י חלק ב' עמוד קנט].

ד אף שלכתחלה צריך לכוין גם במצוות שיש בהם מעשה, כגון באכילת מצה או מרור, מכל מקום בדיעבד אם לא כיוון לשם מצוה, יצא, שכן נהגה. ובפרט לדברי החיי אדם שאם אכל מצה, אף על פי שלא כיון לצאת, יצא, כל שעושה כן בשביל המצוה, ולא לשם דבר אחר. והרוצה להחמיר ולחזור ולאכול, לא יברך שנית משום ספק ברכה לבטלה. ומכל מקום הדבר ברור שאם בירך על המצה על אכילת מצה, אין לך כוונה גדולה מזו ויצא ידי חובה לכולי עלמא. [ילקו"י, תשס"ד, סי' ס הערה ד', עמוד תקכ. שאר"י ח"ב עמוד קסא].

ה אין צורך באמירה בפה מלא שעושה המצוה לשם מצוה, וכגון אמירת לשם יחוד וכדומה, אלא די במחשבה לשם מצוה אף לכתחלה. ולא דמי לכתיבת תפילין שצריך לומר שכותב לשם קדושת תפילין. ובפרט במצוה שמברכים עליה בתחלה, שהברכה היא התעוררות הדבור והמחשבה לכוין לשם מצוה. ומכל מקום כבר נהגו רבים וכן שלמים לומר "לשם יחוד" קודם כל מצוה שעושים, כדי לעורר הכוונה בעשיית המצוה לשם מצוה, ובפרט במצות ישיבה בסוכה בליל סוכות, ובמצות ציצית ותפילין. [ילקו"י, תשס"ד, שם הע' ה'. עמוד תקכ. שאר"י ח"ב עמוד קסב].

ו יש אומרים שבמצוות שבין אדם לחבירו, כגון מעשה צדקה וחסד, כיבוד אב ואם, כבוד רבו, וכדומה, אין צריך לכוין לשם מצוה, דסוף סוף מעשה הצדקה והחסד והכבוד נעשים ומתקיימים. [ילקו"י, תשס"ד, סי' ס הערה ו', עמוד תקכא. שאר"י ח"ב עמוד קסב].

ז יש אומרים דבמצוות שאין חובה על האדם לעשותם, כגון תרומות ומעשרות והפרשת חלה ושחיטה, שאינם חיוב על האדם, אלא אם ירצה לאכול מתחייב בהן, יש מקום לומר דלכולי עלמא אין צריך לכוין בהם. [ילקו"י, מהדורת תשס"ד, סי' ס הערה ז, עמוד תקכב. שאר"י ח"ב עמ' קסג].

ח מצוה שאין בה מעשה אלא אמירה בעלמא, יש מי שכתב דלכולי עלמא צריך שיכוין בה לצאת ידי חובה, ואם לא כיון לא יצא ידי חובה. [ילקו"י, תשס"ד, סי' ס הע' ח', עמ' תקכג. שאר"י ח"ב עמו' קסג].

ט דעת רוב הראשונים שאם מתכוין להדיא שלא לצאת ידי חובה, לכולי עלמא אינו יוצא ידי חובה. ויש מי שאומר שיוצא ידי חובה בעל כרחו. אך לית מאן דחש להא. ואין חילוק בזה בין מצוה התלויה במעשה למצוה התלויה בדיבור. [ילקו"י, תשס"ד, סי' ס הערה ט. שאר"י ח"ב עמ' קסג].

י י"א שבמצות סוכה צריך לכוין הטעם של המצוה, שהוא יושב בסוכה זכר ליציאת מצרים, וכמו שנאמר (ויקרא כג, מג): למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. ושהוא בא לקיים מצות עשה באכילתו. ואם לא כיון כן לא יצא ידי חובת מצות סוכה. וי"א שכל זה לצאת ידי חובת המצוה כתיקנה, על הצד היותר טוב, אך בדיעבד אם לא כיוון רק לצאת ידי חובת המצוה שציונו השי"ת, יצא. וכן לגבי ציצית ותפילין, יש אומרים שאם לא כיון תכלית המצוה, לא יצא ידי חובה. [ילקו"י, מהדורת תשס"ד, ספר על פסוקי דזמרה סי' ס הערה י',עמוד תקכד].

יא הקורא את המגילה להוציא את הצבור ידי חובתם, צריך לעורר את הצבור שיכוונו לצאת ידי חובה, והוא יכוין עליהם להוציאם ידי חובה. שגם במצוות דרבנן נקטינן לכתחלה דמצוות צריכות כוונה. ובפרט במקרא מגילה שהיא מדברי קבלה, ודמיא לדברי תורה. [ילקו"י, מהדורת תשס"ד, ספר על

הלכות פסוקי דזמרה, סי׳ ס׳ הערה יא, עמוד תקכז].

יב מי שכותב מכתב לחביריו בימי העומר, וכתב בלילה היום כך וכך לעומר, יש אומרים דכתיבה כדיבור דמי, ויצא ידי חובת הספירה, ואין לו לחזור ולברך באותו לילה על ספירת העומר, ולמחרת יכול להמשיך לספור בברכה. ויש אומרים דלא יצא ידי חובת הספירה. ולכן לדינא, ספק ברכות להקל, ויחזור ויספור באותו לילה בלא ברכה, ולמחרת ימשיך לספור בברכה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, סי׳ ס הערה יב, עמוד תקכח, ילקו״י מועדים הל׳ ספירת העומר].

סימן סא – לדקדק ולכוין בקריאת שמע

א כשבא לקרוא קריאת שמע יכוין [קודם שיתחיל הקריאה] שהוא בא לקיים מצות עשה לייחד שמו יתברך, ויקרא אותה באימה ביראה וברתת ובזיע. [ומה היא הכוונה המעכבת בקריאת שמע, ראה להלן]. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז, סי׳ סא הערה א׳. עמוד תקלא. שאר״י ח״ב עמוד קסה].

ב כשקורא קריאת שמע צריך לכוין שמקבל עליו עול מלכות שמים. וזו הכוונה המעכבת. ואם הסיח לבו באמצע הקריאה וחשב על דברים אחרים, לא יצא, שהרי לא קיבל עליו עול מלכות שמים. ולכתחלה נכון שיכוין גם פירוש המלים. ופירוש ה׳ אלהינו, ה׳ ככתבו היה הוה ויהיה, מציאות ה׳, וממציא כל הנמצאים. אלהינו, מלכנו, והוא קבלת עול מלכות שמים. ה׳ אחד, היינו מצות יחוד ה׳. ואם לא כיוון אף בפסוק ראשון, לא יצא. ולכן יפסיק את קריאתו בסיום איזה פסוק, וימתין כדי הילוך ד׳ אמות, ויחזור לפסוק ראשון. ויש אומרים שצריך לסיים הפרשה שהתחיל, וגם צריך ליזהר בה שלא לקרות בעיניו וכו׳, כדין הקורא קריאת שמע ויוצא בה ידי חובה. אף על פי שהוא חוזר וקורא הפרשה שנית. ומן הדין מותר אז לקרוץ בעיניו, אלא שבלאו הכי נכון שלא לסיים את כל הפרשה, מחשש הפסק. [ילקו״י, שם הערה ב׳, עמ׳ תקלב. שאר״י ח״ב עמ׳ קסה].

ג בפסוק שמע ישראל יאמר כל שתי מילים יחד, שמע ישראל, ה׳ אלוקינו, ה׳ אחד. ונוהגים לקרוא פסוק ראשון בקול רם, כדי לעורר הכוונה. וגם השליח צבור ישמיע קולו בפסוק ראשון, כדי שהקהל ישמעו וימליכו שם שמים יחד. ומנהג הישיבות הקדושות לקרוא את כל הקריאת שמע בקול רם, כדי לעורר הכוונה. ואמנם המתפלל במקום שאין רגילים לקרוא את כל הקריאת שמע בקול רם, אל ישנה ממנהג המקום, גם כדי שלא לבלבל כוונת המתפללים, שאינם רגילים בזה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סא הערה ג׳, עמוד תקלה. שאר״י ח״ב עמוד קסח].

ד נוהגים ליתן יד ימין על העינים בקריאת פסוק שמע ישראל, כדי שלא יסתכל בדבר אחר שימנע ממנו לכוין. וגם איטר יד יניח יד ימין על עיניו בקריאת שמע. ואין צריך להסיר המשקפיים בעת שנותן ידיו על עיניו בקריאת שמע. וגם סומא בשני עיניו יניח יד ימינו על עיניו בשמע ישראל. וכן יעביר הציציות על עיניו במקום שנהגו לעשות כן. [ילקו״י, שם הערה ד׳, עמוד תקלו. שאר״י ח״ב עמוד קסח].

ה באמירת אחד יש לכוין באל״ף שהוא אחד, ובחי״ת שהוא יחיד בז׳ רקיעים ובארץ, והדל״ת רמז לד׳ רוחות השמים, ולעתיד לבוא שכל העולם יאמרו שהוא אחד. וצריך להאריך מעט באות חי״ת של אחד, כדי שימליך את הקב״ה בשמים ובארץ [שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי״ת]. וכן יאריך קצת בדל״ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב״ה יחיד בעולמו, ומושל בד׳ רוחות העולם, ולא יאריך יותר מכשיעור זה. ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה, מעלה ומטה ולד׳ רוחות, כדי לעורר הכוונה בזה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סא הערה ה׳, עמוד תקלז. שאר״י ח״ב עמוד קסט].

ו ידקדק בדל״ת שלא תהא כרי״ש. ולא יחטוף בחי״ת, ולא יאריך באל״ף. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, סי׳ סא הערה ו׳, עמוד תקלט. שארית יוסף ח״ב עמוד קע].

ז ידגיש אות יו״ד של שמע ישראל, שלא תבלע ושלא תראה אל״ף, וכן יו״ד של ויהיו דלא לשתמע ותאו. [ש״י סי׳ סא סעיף יח. ילקו״י, מהדורת תשס״ד, סי׳ סא הע׳ ז׳, עמ׳ תקלט. שאר״י ח״ב עמ׳ קע].

ח אסור לומר שמע ב׳ פעמים, אפילו אם לא כיון בראשונה, בין שכופל התיבות, שאומר שמע שמע, בין שכופל הפסוק הראשון. [ואם לא כיון ראה לעיל סעיף ב׳]. והכופלים פסוק ״שמע ישראל״ באשמורת בסליחות וביום הכפורים בתפלת הנעילה, יש ללמדם שלא יאמרו ב׳ פעמים פסוק שמע ישראל. אבל נהגו לכפול בתפלת הנעילה ביוהכ״פ ז׳ פעמים פסוק ה׳ הוא האלהים. ומנהג כשר הוא. ובעת שקורא שנים מקרא ואחד תרגום יכול לכפול הפסוק כמו שכופל שאר הפסוקים. וכשקורא קריאת שמע שעל המטה, מותר לקרוא את כל הפרשה, ולחזור ולקרותה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה סי׳ סא הערה ח׳, עמוד תקלט. שארית יוסף ח״ב עמוד קעא].

ט אחר פסוק שמע ישראל אומרים בלחש ״ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד״. ואם טעה ודילג פסוק זה, ונזכר אחר התפלה, אין צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע כדי לומר פסוק ברוך שם. וצריך להפסיק וליתן ריוח בין תיבת ברוך לתיבות שם כבוד, ויש לגעור במי שסומך ברוך לשם. וכן צריך להפסיק מעט בין לעולם ועד, לואהבת, כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לשאר מצות. ודעת הרמ״א שצריך להפסיק קצת גם בין פסוק שמע ישראל לפסוק ברוך שם. ויש חולקים ואומרים שאין להפסיק בין שמע ישראל לברוך שם. ששניהם קבלת עול מלכות שמים. וכן עיקר לדידן. וכשאומר ברוך שם כבוד וכו׳, יש להפסיק אחר תיבת ברוך, ואחר כך יאמר שם כבוד מלכותו, ויפסיק, ויסיים לעולם ועד. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, סי׳ סא הערה ט׳. עמ׳ תקמא. שאר״י ח״ב עמוד קעא].

י צריך לקרוא קריאת שמע בטעמים, כמו שהם בתורה. [וכתב הרמ״א שלא נהגו כן במדינות אלו, ומכל מקום המדקדקים מחמירים בכך]. וידקדק מאד באותיותיה, ויתן ריוח בין הדבקים, דהיינו כל מלה שסופה כמו תחלת המילה שלאחריה, כגון על לבבכם, יתן ריוח ביניהם בכדי שאות אחת לא תיבלע. וכן כל מלה שסופה במ״ם והמלה שלאחריה מתחלה באות א׳ כגון וקשרתם אותם, וכיוצא, יזהר באות האל״ף שלא תיבלע. [ואף בפסוקי דזמרה יש לדקדק בזה]. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על הל׳ פסוקי דזמרה סי׳ סא הערה י׳, עמוד תקמג. שאר״י ח״ב עמוד קעד].

יא יזהר להדגיש אות עי״ן שבתיבת ולעבדו, ובמלת נשבע ה׳, שלא יבטאם כאות אל״ף. וכן ידגיש הזי״ן של וזכרתם ושל תזכרו, שלא יראה כאומר ושכרתם או תשכרו. וידקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה, ולא יניח הנד ולא יניד הנח. [ילקו״י שם סי׳ סא הערה יא, עמ׳ תקמה. שאר״י ח״ב עמ׳ קעו].

יב צריך ליתן ריוח בין וחרה לתיבת אף, שלא ישמע כאומר וחרף. ופסוק זה נוהגים לאומרו בלחש, אך צריך ליזהר שגם פסוק זה ישמיע לאזנו. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סא הערה יב. שאר״י ח״ב עמוד קעז].

יג אמרו חז״ל (ברכות יד:) כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. ופירשו הראשונים, מפני שהוא קורא ״וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך״, והוא אינו מניחן, ונמצא כמעיד עדות שקר. ואמנם הקורא פסוק ״שמע ישראל״ שבסדר הקרבנות לפני הזמירות, אינו חייב להניח תפילין תחלה, מפני שאינו קורא את הפסוק וקשרתם וכו׳. אבל הקורא פרשת שמע קודם תפלה מפני שהוא ירא פן יעבור זמן קריאת שמע, עדיף שיניח תפילין תחלה, מאחר שקורא כל הפרשה הראשונה או יותר. ומכל מקום בשעת הדחק כגון שהזמן מצומצם, או שחושש פן על ידי כך יתאחר לבוא לבית הכנסת, יכול לסמוך על הסוברים שכל שמניח תפילין לאחר מכן בו ביום, אין בזה משום ״מעיד עדות שקר בעצמו״, ורשאי לקרוא קריאת שמע בלא תפילין. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז, סי׳ סא הערה יג, עמוד תקמה. שארית יוסף ח״ב עמוד קפ].

יד אם הוא אנוס ואין לו תפילין, וחושש שיעבור זמן קריאת שמע ותפלה, יתפלל ויקרא קריאת שמע בלא תפילין, ובמשך היום יניח תפילין ויקרא בהם קריאת שמע. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז עמוד תקמז. סי׳ סא הערה יד. שארית יוסף חלק ב׳ עמוד קפ].

טו יש נוהגים בשעה שהשליח צבור אומר בקריאת שמע למען ירבו ימיכם הופך פניו לימין, וימי בניכם לשמאל, ואין נכון לנהוג כן. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סא הערה טו. עמוד תקמז. שאר״י ח״ב עמוד קפה].

טז כשאומר אני ה׳ אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, לכתחלה צריך לכוין בפירוש לזכור יציאת מצרים. ובדיעבד אם לא כיון כן בפירוש, יצא. [ילקו״י שם הער׳ טז. שאר״י ח״ב עמ׳ קפה].

יז בקריאת שמע יש רמ״ה תיבות, וכדי להשלים לרמ״ח תיבות, כנגד איבריו של האדם, השליח צבור מסיים״ה׳ אלהיכם אמת״. ויחיד שקורא קריאת שמע, בשחרית או בערבית, או בקריאת שמע שעל המטה, יסיים בשלש תיבות אלו:״ה׳ אלהיכם אמת״, כדי להשלים רמ״ח תיבות בקריאת שמע שהן כנגד רמ״ח איבריו של אדם. אבל כשמתפלל עם הצבור, מוטב שכל יחיד ישמע שלש תיבות אלו מפי השליח צבור, ויכוין עליו, ויוצא ידי חובתו. ואם השליח צבור אינו שליח צבור קבוע, אלא שירד להתפלל לפני התיבה באקראי, ואינו בקי בעניני התפלה כדי להוציא את הקהל ידי חובת שלש תיבות אלו, טוב שהיחיד יאמר עמו ״ה׳ אלהיכם אמת״, ואחר כך ימשיך ויציב ונכון, או ואמונה כל זאת וכו׳. ויש מהאשכנזים הנוהגים לומר ״אל מלך נאמן״ להשלים רמ״ח תיבות. ויש מרבני אשכנז שנהגו בזה כדעת האר״י ז״ל וכנ״ל. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה עמוד תקמז. סי׳ סא הערה יז. שארית יוסף ח״ב עמוד קפה].

יח האשה צריכה לסיים אחר קריאת שמע אני ה׳ אלהיכם, אמת, ולחזור ״ה׳ אלהיכם אמת״. וטוב שתאמר קודם הקריאת שמע גם ״אל מלך נאמן״. [ילקו״י, תשס״ד, שם, הערה יח. שאר״י ח״ב עמ׳ קפו].

יט ״אשר אנכי מצוך היום״, היינו לומר שבכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים, ולא כמי שכבר שמע אותו הרבה פעמים, שאינו חביב אצלו. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, סי׳ סא הערה יט עמוד תקנ].

סימן סב – לא דקדק באותיותיה

א אם עבר וקרא קריאת שמע ולא דקדק באותיותיה, יצא ידי חובת מצות קריאת שמע. ומכל מקום לכתחלה יזהר מאד בזה. [ילקו״י, תשס״ד, עמוד תקנ, סי׳ סב הערה א׳. שאר״י ח״ב עמוד קעו].

ב צריך להשמיע קריאת שמע לאזנו. ואפילו פסוק וחרה אף ה׳ שנוהגים לאומרו בלחש, צריך להשמיע לאזנו. ואם לא השמיע לאזנו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו. אבל אם לא הוציא בשפתיו אלא הרהר קריאת שמע בלבו בלבד, לא יצא. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סב הע׳ ב׳. עמ׳ תקנא. שאר״י ח״ב עמוד קעג].

ג מי שהוא אנוס שאינו יכול לקרוא קריאת שמע בפיו, יהרהר אותה בלבו, ויצא ידי חובת קריאת שמע לכל הפחות לדעת הרמב״ם ודעימיה הסוברים דהרהור כדיבור דמי. אך כשיעבור האונס יחזור ויקרא קריאת שמע בפיו. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על פסד״ז עמ׳ תקנב. סי׳ סב הערה ג׳. שאר״י ח״ב עמוד קפא].

ד צריך השליח צבור להשמיע קולו בפסוק שמע ישראל, כדי שישמעו הצבור וימליכו שם שמים יחד. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה, עמוד תקנה, סי׳ סב הערה ד׳].

ה מי שהגיע לבית כנסת, ושמע צבור אומרים קריאת שמע, אפילו אינו מתפלל עמהם צריך שיאמר עמהם שמע ישראל. ואם עדיין לא התפלל, טוב שיכוין בפירוש שלא לצאת ידי חובת קריאת שמע כדי שיקיים מצוה זו אחר כך בברכותיה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ נט הערה ה׳, עמוד תקנה].

סימן סג – לישב בשעת קריאת שמע

א יכול אדם לקרוא קריאת שמע בין כשהוא מהלך ובין כשהוא עומד או יושב, אבל לא פרקדן, שפניו כלפי הקרקע, או גבו פניו למעלה. אבל קורא והוא שוכב על צדו. ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה חולה, נוטה מעט לצדו וקורא. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, עמוד תקנה, סי׳ סג הערה א׳. שארית יוסף חלק ב׳ עמוד קפז].

ב היה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע צריך לעמוד בפסוק ראשון. שמאחר ופסוק ראשון הוא עיקר קריאת שמע, אין לו לקוראה כשהוא מהלך בדרך. ובדיעבד אם קראה כשהוא מהלך, יצא ידי חובת קריאת שמע, ואינו צריך לחזור ולקוראה. [ילקו״י, שם, סי׳ סג הער׳ ב׳. שאר״י ח״ב עמו׳ סג].

ג הנוסע במכונית או ברכבת, והגיע זמן קריאת שמע, יכול לקוראה גם כשהוא נוסע. אבל הנהג צריך שיחנה את רכבו בצד הדרך, לקרוא קריאת שמע. [ילקו״י, שם, סי׳ סג הערה ג׳. שאר״י ח״ב עמו׳ קפח].

ד מי שרוצה להחמיר על עצמו לעמוד בקריאת שמע כשהיה יושב, נקרא עבריין. ומיהו בדיעבד שעמד וקרא קריאת שמע של שחרית, יצא ידי חובה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סג הערה ד׳. שאר״י ח״ב עמו׳ קפט].

ה אם היה עומד ביוצר ורוצה לקרות ק״ש מעומד מפני שנוח לו בעמידה, אינו מחוייב לישב כדי לקראה מיושב, ומכל מקום עדיף יותר לשבת בשעת קריאת שמע, כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו. וגם על פי הסוד ראוי יותר לשבת בשעת קריאת שמע. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סג הערה ה, עמוד תקנט].

ו עיקר הכוונה היא בפסוק ראשון, לפיכך אם קרא קריאת שמע ולא כיון לבו בפסוק ראשון, לא יצא ידי חובה, וחוזר וקורא, וכמבואר לעיל. ואפילו למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, מודה כאן דצריך לכוין לקבל עול מלכות שמים. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז סי׳ סג הערה ו׳, עמוד תקס].

ז אם היה ישן, מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש. מכאן והלאה אין מצערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש, שאף על פי שהוא קורא מתנמנם יצא. ואף על פי שהזהירו לדקדק באמירת הקריאת שמע ולדקדק באותיותיה, וזה אי אפשר לדקדק כשהוא מתנמנם, מכל מקום בדיעבד יצא. [ומי שנתנמנם בחג סוכות מחוץ לסוכה, אם צריך להעיר אותו, או שהוא בגדר מצטער ואין צריך להעירו, ראה בהערה שם באורך]. [ילקו״י שם, סי׳ סג הע׳ ז׳ עמ׳ תקסב].

ח כשקורא פרשה הראשונה של קריאת שמע לא ירמוז בעיניו או בידיו, ולא יעשה שום תנועה, מפני שנראה כקורא עראי. וכן אין לעיין בספר באמצע קריאת שמע. ומי שקרא קריאת שמע ורמז בעיניו, אף שיצא ידי חובה הרי זה מגונה. ויש מחמירים בכל זה גם בפרשה שניה, ועל כל פנים לדבר מצוה לכולי עלמא מותר לרמוז בפרשה שניה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סג הערה ח׳. שאר״י ח״ב עמ׳ קעז].

ט אם השליח צבור ממתין לחכם שבקהל כדי שיסיים קריאת שמע, והחכם נמצא בפרשה ראשונה, לא ירמוז לשליח צבור להמשיך באמצע הקריאה. ובפרשה שניה רשאי לרמוז לו להמשיך, דטורח צבור חשיב כדבר מצוה שמותר לרמוז באמצע פרשה שניה. וטוב שיפסיק בין פסוק לפסוק כדי לרמוז. ואם החכם נמצא בפרשה שלישית, מותר לו לרמוז לשליח צבור להמשיך בתפלתו, אף באמצע הקריאה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סג הערה ט. עמוד תקסז, שאר״י ח״ב עמ׳ קעח].

י ילד קטן המפריע למהלך התפלה, מותר להשתיקו ברמז אף באמצע קריאת שמע או תפלת שמונה עשרה, אך אסור לדבר בפיו כדי להשתיקו אף שמטרידו בתפלתו. ורק ברמיזה או בדפיקה על השלחן, שרי. ואם אין הרמיזה מועילה, והקטן מטרידו, וכן גדולים שהם מדברים ומטרידין אותו, יכול לעשות תנועה בקול להשתיקם. אך לא יפסיק בדיבור ממש. [ילקו״י שם עמ׳ תקסח, הער׳ י׳].

יא מי שנתבלבל באמצע קריאת שמע או תפלת שמונה עשרה, ואינו יודע להמשיך בעל פה, מותר לו לרמוז לחבירו שיביא לו סידור כדי להמשיך בתפלתו מתוך הסידור. דרמיזה לצורך כזה אינה אסורה באמצע קריאת שמע ותפלה. ואם אין לו מי שיביא לו הסידור, מותר לו לעקור ממקומו וללכת להביא סידור אפילו באמצע תפלת שמונה עשרה, כדי להמשיך את תפלתו מתוך הסידור. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה עמו׳ תקסט, סי׳ סג הערה יא. שאר״י ח״ב עמו׳ שעט].

סימן סד – דין הטועה בקריאת שמע

א קרא קריאת שמע למפרע, לא יצא. במה דברים אמורים בסדר הפסוקים, ששינה סדר הפסוקים, אבל אם הקדים פרשה לחברתה, אף על פי שאינו רשאי יצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה. [ילקו״י מהדורת תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה עמוד תקסט, סי׳ סד הערה א׳].

ב התחיל בפסוק והיו הדברים האלה וגו׳, ואחר כך אמר הפסוק ואהבת את ה׳ וגו׳, חוזר וקורא פסוק והיו הדברים האלה וגו׳. ואין צריך לחזור פסוק ואהבת, אף שפסוק זה קראו אחר פסוק והיו הדברים האלה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, סי׳ סד הערה ב׳ עמוד תקע].

ג קרא פרשה וטעה בה, אם יודע היכן טעה, כגון שקרא כולה אלא שדילג פסוק אחד באמצע, חוזר לראש אותו הפסוק וגומר הפרשה. ואם אינו יודע היכן טעה, חוזר לראש הפרשה. [ילקו״י, תשס״ד, סי׳ סד הערה ג׳, עמוד תקע].

ד אם טעה כשהגיע לוכתבתם, ואינו יודע איפה נמצא, חוזר לומר וכתבתם הראשון. והני מילי שלא התחיל ב״למען ירבו ימיכם״, אבל אם התחיל למען ירבו ימיכם, אין צריך לחזור, [דסירכיה נקט ואתא]. ואם יכול לידע מהצבור היכן הוא אוחז, וכגון שהתחיל קריאת שמע עם הצבור, ומצא הצבור אומר למען ירבו ימיכם וכו׳, יכול לדעת מתוך זה שגם הוא נמצא בוכתבתם השני. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסוד״ז עמוד תקע, סי׳ סד הערה ד׳. שאר״י ח״ב עמוד קפג].

ה אחר פרשת והיה אם שמוע אומרים פרשת ציצית, ונתקן לאומרו מכמה טעמים, וגם מפני שיש בה ציווי זכירת כל המצוות. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על פסוד״ז עמוד תקעא, סי׳ סד הערה ה׳].

ו חכמים ביקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני טורח צבור לא קבעוה. [ילקו״י שם עמ׳ תקעא].

סימן סה – הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור קורין ק״ש

א קרא קריאת שמע והפסיק באמצע מחמת אונס, כגון שתינוק עשה צרכיו בסמוך לו והוכרח לשתוק, אפילו שהה כדי לגמור את כל הקריאת שמע, אינו חוזר לראש, אלא ממשיך אפילו לכתחלה ממקום שפסק. וכן אם קראה לסירוגין, דהיינו שהתחיל לקרוא והפסיק, וחזר אחר זמן וקרא עוד כמה פסוקים והפסיק, בין בשתיקה בין בדיבור, וחזר וגמרה, אפילו שהה זמן שיכל לגמור לקרוא את כל הקריאת שמע, יצא, אפילו הפסיק מחמת אונס. [ילקו״י שם, סה הערה א׳ עמ׳ תקעג].

ב קרא קריאת שמע והתפלל, ומצא צבור שקורין קריאת שמע, יניח ידו על עיניו ויקרא עמהם פסוק ראשון ופסוק ברוך שם. כדי שלא יראה כאילו אינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם חבריו. וטוב שיקרא עמהם את כל ג׳ הפרשיות של הקריאת שמע, ויקבל שכר כקורא בתורה. וכל זה כשהוא נמצא במקום שיכול להפסיק, אבל אם נמצא במקום שאינו יכול להפסיק, כגון מברוך שאמר ואילך, לא יפסיק אלא יתן ידו על עיניו, ויאמר התיבות שהוא נמצא בהן בשעה שהצבור אומרים פסוק ראשון, בניגון הצבור, שיהיה נראה כאילו קורא עמהם. [ואם הוא קודם ברכות התורה, ראה לעיל סימן מז סעיף יב]. [ילקו״י, תשס״ד, עמו׳ תקעו. סי׳ סה הערה ב׳. שאר״י ח״ב עמוד קפד].

ג הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקורין קריאת שמע, ואמר עמהם פסוק ראשון ופסוק ברוך שם, ושמע שוב ממנין הסמוך שקורין קריאת שמע, יכול לחזור מיד ולומר עמהם פסוק שמע וברוך שם, ואין לחוש בזה משום האומר שמע שמע משתקין אותו. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז, עמו׳ תקעו, סי׳ סה הערה ג׳. שאר״י ח״ב עמוד קפד].

ד כל הנ״ל הוא דוקא כשהצבור קורא קריאת שמע לחיוב. אבל צבור האומר פסוק שמע ישראל בקדושה דמוסף, או בהוצאת ספר תורה [למנהג האשכנזים, וכן ביום כפור קטן], אין חיוב לומר פסוק שמע ישראל עם הצבור. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז עמוד תקעז, סי׳ סה הערה ד׳].

סימן סו – באיזה מקום יכול להפסיק בקריאת שמע

א השומע קדיש באמצע קריאת שמע, אפילו בבין הפרקים, יענה חמשה אמנים ראשונים בלבד, עד סוף חצי הקדיש. אבל אמן שאחר ״תתקבל״ או ״על ישראל או ״יהא שלמא״ אין לענות. וכל הקדישים שוים לענין הפסק בקריאת שמע, ואפילו קדיש יהא שלמא שנוהגים לומר אחר עלינו לשבח, צריך לענות חמשה אמנים ראשונים שלו. ולא יענה כל יהא שמיה רבה, אלא יאמר: ״אמן, יהא שמיה רבה מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך״, ולא יותר. אך בבין הפרקים יענה עד דאמירן בעלמא, והיינו בין ברוך שם לואהבת, בין ובשעריך לוהיה אם שמוע, ובין כימי השמים על הארץ לויאמר. והשומע קדיש או קדושה באמצע קריאת שמע, אף שקודם תפלתו הספיק לשמוע ולענות קדיש וקדושה, אף על פי כן צריך להפסיק לענות קדיש וקדושה. וכן

מי שעתיד לשמוע מהמנין שלו או ממנין אחר קדיש וקדושה, אף על פי כן יפסיק ויענה קדיש וקדושה עם הצבור. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסוקי דזמרה עמוד תקעז, סימן סו הערה א׳].

ב השומע קדושה באמצע קריאת שמע, מפסיק ועונה עם הצבור אפילו באמצע פסוק, אבל אינו אומר את הנוסח ״נקדישך ונעריצך״ וכו׳, וכן לא יאמר ״לעומתם משבחים ואומרים״, אלא עונה קדוש קדוש וכו׳, וברוך כבוד ה׳ ממקומו, בלבד. וגם פסוק ימלוך לא יענה. ואין לענות אמן דברכות באמצע קריאת שמע. ואפילו ״אמן״ אחר האל הקדוש, ו״אמן״ שאחר שומע תפלה, שאומר השליח צבור, לא יענה. והשומע קול רעמים, והוא נמצא בבין הפרקים של קריאת שמע, יפסיק ויברך בשם ומלכות ברכת ״שכחו וגבורתו מלא עולם״. והקורא קריאת שמע, לא יפסיק לומר י״ג מדות עם הצבור. וכן לא יאמר עם הצבור פסוק ״וזאת התורה״, כשמגביהים הספר תורה להראותו לעם, אלא יסתכל בספר תורה, ויהרהר בלבו פסוק ״וזאת התורה״. [ילקו״י שם עמ׳ תקעח].

ג שליח צבור שעומד באמצע קריאת שמע, ושמע קדיש או קדושה מצבור אחר, אם הוא מובטח שיכול לחזור לתפלתו, יענה עמהם קדיש וקדושה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, עמוד תקעט, סי׳ סו הע׳ ג׳].

ד מי שלא היו לו טלית ותפילין, ובאמצע קריאת שמע הביאו לו טלית ותפילין, יתעטף בציצית ויניח תפילין בבין הפרקים ויברך עליהן. ואם התחיל בפרשת ויאמר, ואחר כך הובאו לפניו טלית ותפילין, הואיל ובסוף פרשת ציצית אינו רשאי להפסיק אלא כמו באמצע הפרק, לפיכך לא יפסיק בברכה, אלא לובש הטלית ומניח התפילין בלא ברכה, ולאחר תפלת שמונה עשרה ימשמש בהן ויברך עליהן. [ילקו״י, תשס״ד, פסוקי דזמרה, סימן נט סעיף לא, עמו׳ תצה, וכן בעמוד תקעט, סי׳ סו הערה ד].

ה העומד באמצע קריאת שמע ושמע ברכת כהנים, יענה אמן אחריהם, בין לאחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן, ובין לאחר פסוקי הברכה. וכן השומע ברכות התורה על קריאה בתורה בצבור, והוא באמצע קריאת שמע, יענה אמן אחר הברכות. וצבור שהוציאו ספר תורה לקרוא בו, ואין להם כהן שיעלה לספר תורה אלא כהן הנמצא באמצע קריאת שמע [שקורא אותה עם ברכותיה] אין לו להפסיק ולעלות לתורה, אפילו אם קראוהו בשמו, אלא יעלה ישראל במקום כהן. והכהן יצא לחוץ. ואם יש מנין מצומצם יאמרו אף על פי שיש כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן. ואם הכהן נמצא בברכות קריאת שמע, יפסיק ויעלה לתורה. ואם אין להם מי שיקרא בתורה אלא כהן הקורא קריאת שמע, אין להטריח את הצבור להמתין עד שיסיים את כל הקריאת שמע, אלא פוסק וקורא להם בספר תורה. וכל שכן שפוסק לקרוא באמצע ברכות קריאת שמע, ובאמצע פסוקי דזמרה. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על פסד״ז עמוד תקעט, סימן סו הערה ה׳, שאר״י ח״ב עמוד קלח].

ו באמצע פסוק ״שמע ישראל״, ובאמצע ״ברוך שם וגו״׳, אין לענות אפילו קדיש וקדושה וברכו, שדינם כמו באמצע תפלת שמונה עשרה שאסור להפסיק כלל. ואפילו בין פסוק שמע ישראל לברוך שם אין להפסיק. אולם כל זה כשקורא קריאת שמע בזמנה שיוצא בה ידי חובת המצוה, אבל אם מתפלל ערבית אחר פלג המנחה קודם צאת הכוכבים, [שהוא צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים], ובעודו קורא פסוק שמע ישראל שמע קדיש או קדושה, יפסיק ויענה אפילו באמצע הפסוק. ואפילו היה זה אחר השקיעה קודם צאת הכוכבים, שהוא ספק יום ספק לילה, מכל מקום כיון שדעתו לחזור ולקרוא קריאת שמע לאחר מכן, לצאת ידי חובה באופן ברור, נחשב כאילו מתכוין בפירוש שלא לצאת ידי חובה באותה ק״ש שקורא בבין השמשות קודם צאת הכוכבים, ולכן יפסיק ויענה דברים שבקדושה. והוא הדין בשחרית, אם קרא קריאת שמע לפני התפלה, לפני שיעבור זמנה, ואחר כך קורא ק״ש עם ברכותיה, יש לו להפסיק לדברים שבקדושה אפילו באמצע פסוק שמע ישראל. וכן כשקורא ק״ש אחר התפלה עם התפילין של ר״ת, דינו ג״כ כאמור. אבל כשקורא ק״ש קודם התפלה כדי לצאת ידי חובה, לא יענה אמן באמצע פסוק שמע וברוך שם. [שאר״י ח״ב עמוד קכו. ילקו״י על פסד״ז, תשס״ד, סי׳ סו הערה ו, וכן בעמוד תקפ].

ז הנמצא באמצע פסוקי דזמרה או קריאת שמע וברכת המזון, ואביו נכנס לבית הכנסת, חייב לעמוד לכבודו. וכל שכן באמצע ברכת ״מעין שלש״, או ״בורא נפשות״ ושאר ברכות. ויש אומרים דבאמצע פסוק ראשון של שמע ישראל, ופסוק ברוך שם וגו׳, אין לעמוד מפני אביו ורבו. ויש שלא חילקו בזה. ובלאו הכי בפסוק ראשון מניח ידיו על עיניו ועוצמם, וממילא אינו רואה אם אביו נכנס או לא. [וכל ששומע את צעדי אביו ואינו רואהו, אין צריך לעמוד מפניו]. [ילקו״י שם עמ׳ תקפא].

ח מי שהיה קורא קריאת שמע, ובאמצע קריאת שמע אמר לו אביו שילך להביא לו איזה חפץ מהעלייה או מהחדר הסמוך, יגביה מעט את קולו בעת שקורא קריאת שמע, כדי שאביו יבין שהוא עסוק במצות קריאת שמע. ואם הוא נמצא בפרשה שניה, יכול לרמוז לאביו שהוא באמצע קריאת שמע, ואחר הקריאת שמע יעשה רצונו. ומכל מקום עדיף יותר שגם בפרשה שניה לא ירמוז, אלא יגביה מעט את קולו כדי שאביו יבין שהוא באמצע קריאת שמע. [ילקו״י שם עמו׳ תקפד].

ט אם היה הבן קורא קריאת שמע ואביו נכנס לחדר, לא יאמר לו שלום, שבזמן הזה הכל מוחלים שלא להפסיק באמצע קריאת שמע וברכותיה לומר שלום לאביו או לרבו. אבל צריך לעמוד מפניו מלוא קומתו אף באמצע קריאת שמע, וכמבואר לעיל. ובן שחזר בתשובה ואביו עדיין חילוני שאינו

שומר תורה ומצוות, ונכנס אביו באמצע שהבן קורא קריאת שמע, ואם הבן לא יאמר לו שלום, לא יבין שהוא מפני שעוסק בקריאת שמע, באופן כזה אין הכי נמי יאמר לו שלום אפילו באמצע קריאת שמע. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז עמוד תקפו, סימן סו הערה ט׳].

י בתפלת שחרית צריך לסמוך גאולה לתפלה, ואין להפסיק בין גאולה לתפלה אפילו בשתיקה, ולא עוד אלא שאסור להפסיק אפילו לקדיש ולקדושה ולברכו. ואם ממתינים שיהיו עשרה שיתחילו תפלת הלחש ביחד, יש להמתין קודם החתימה, ולא אחר שחתמו גאל ישראל. ועל פי הזוה״ק אין להפסיק בין גאולה לתפלה אפילו באמן אחר גאל ישראל. ולכן השליח צבור יכול לומר בקול רם עד גאל ישראל, כי בלאו הכי אין עונים אחריו אמן. [ראה להלן סי׳ קיא דעת הרמ״א]. ומכל מקום אם שומע קדיש וקדושה וברכו בין גאולה לתפלה, יכול לשמוע מפי השליח צבור ויוצא מדין שומע כעונה. [ובלבד שהשליח צבור בקי להוציא י״ח קדושה את השומעים]. [שם עמד׳ תקפז].

יא יש אומרים שדוקא בחול אסור להפסיק בין גאולה לתפלה, אבל בשבת אין איסור להפסיק בין גאולה לתפלה. ויש אומרים שצריך לסמוך גאולה לתפלה גם בשבת. וכן הלכה. ומיהו יש להתיר לענות קדיש וקדושה וברכו, בין גאולה לתפלה, בשבת. [ילקו״י, מהדו׳ תשס״ד, סי׳ קיא, וסי׳ סו הע׳ יא].

יב כל מי שלא אמר אמת ויציב בשחרית, ואמת ואמונה בערבית, לא יצא ידי חובת המצוה כתקנה. אבל יצא ידי חובת עיקר מצות קריאת שמע מן התורה, שאין הברכות מעכבות את מצות קריאת שמע. [שלחן ערוך סימן סו סעיף י׳. ילקו״י שם עמוד תקפח, סי׳ סו סעיף יב].

יג מי שהיה אומר ברכת אמת ויציב, וכשהגיע סמוך לשירה חדשה, שמע קדיש וקדושה, והפסיק לענות, וכשסיים לענות שכח לסיים ברכת אמת ויציב, והתחיל בתפלת שמונה עשרה, ונזכר באמצע התפלה, לאחר שיסיים תפלת שמונה עשרה, יאמר כל ברכת אמת ויציב, ויחתום ברוך אתה ה׳ גאל ישראל. והוא הדין אם שכח בכלל לומר ברכת אמת ויציב, ומיד כשסיים קריאת שמע התחיל להתפלל, יאמר ברכת אמת ויציב לאחר התפלה. [החיד״א, ילקו״י, מהדור׳ תשס״ד, סי׳ סו הערה יג].

סימן סז – ספק קרא קריאת שמע

א אדם שנסתפק אם קרא קריאת שמע, חוזר וקורא, שקריאת שמע דאורייתא, וספק דאורייתא לחומרא. ומברך לפניה ולאחריה. ואף על פי שברכות קריאת שמע מדרבנן, מכל מקום מעיקרא כך היתה התקנה, שכל שהוא חייב לקרוא קריאת שמע צריך לקרותה עם ברכותיה. וצריך לחזור ולקרוא את כל פרשיותיה מספק, אף שהן מדרבנן, שבשעה שתיקנו חכמים קריאת שלש הפרשיות, תיקנו לאומרם יחד, בכל אופן. ואפילו כשהוא קוראה משום ספק שמא יעבור זמנה, שמא לא יעבור, והוא מכח ספיקא דדינא, שאם זמן קריאת שמע מתחיל מעלות השחר יעבור זמן קריאת שמע, ואם הוא מתחיל מהנץ החמה עדיין יש זמן לקוראה עם ברכותיה, גם בזה יקרא את כל ג׳ הפרשיות של הקריאת שמע מספק, פן יעבור זמנה. [שאר״י ח״ב עמוד קכא, ילקו״י פסד״ז, עמ׳ תקפט].

סימן סח – שלא להפסיק בפיוטים

א יש מקומות שנוהגים להפסיק בברכות קריאת שמע לומר פיוטים, ונכון למנוע מלאומרם דהוי הפסק. וכן הנוהגים לומר פיוטים בראש השנה ויום הכפורים קודם ישתבח, אין רוח חכמים נוחה מהם, וראוי לבטל מנהגם על ידי הסברה נאותה, ובדרכי נועם. וכן עשו מעשה כמה מגדולי האחרונים לבטל מנהג זה שנעשה שלא ברצון חכמים. [ילקו״י, תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תקצד, שאר״י ח״ב].

סימן סט – דין הפורס על שמע

א צבור שהתפללו בבית הכנסת בלי מנין, וכשסיימו תפלת שמונה עשרה הגיעו אנשים נוספים לבית הכנסת ונעשו מנין, רשאים לומר חזרה עם הקדושה וברכת כהנים. והוא הדין שיכולים לומר גם קדיש תתקבל אחר תפלת החזרה, שהרי אפילו יחיד המתפלל בעשרה שכבר התפללו, רשאי לומר קדיש תתקבל. [ילקו״י על פסוד״ז, עמוד תקצה, סימן סט הערה א׳, שאר״י ח״ב עמוד קצ].

ב מי שלא התפלל ערבית, יכול לעמוד בפני התיבה עם תשעה שכבר התפללו, ויכול לומר חצי קדיש וברכו בקול רם, וגם יכול לומר הקדיש שלפני העמידה, ואף קדיש תתקבל. [אבל אין זה עולה לו כתפלה בצבור]. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר הל׳ פסד״ז, עמ׳ תרא, סי׳ סט הע׳ ב׳].

ג מי שלא התפלל, יכול להוציא אחרים [שלא התפללו] ידי חובתם, גם אם הם יודעים להתפלל בעצמם. ומכל מקום בברכות קריאת שמע ובתפלת שמונה עשרה אין לנהוג כן אלא למי שהוא אנוס ואינו יכול להתפלל בעצמו, דמאחר ואלו ברכות ארוכות יש לחוש שלא יכוין בדעתו לכל מלה היוצאת מפי השליח צבור. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרא].

ג סומא אף על פי שלא ראה מאורות מימיו, מברך יוצר המאורות, שהוא נהנה במאורות שרואים אחרים שיורוהו הדרך אשר ילך בה. [אבל ברכת הלבנה אין הסומא מברך]. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרג, שאר״י ח״ב עמוד קצב].

ה יש נוהגים שאחר אמירת שיעור בהלכה או באגדה, אומרים קדיש על ישראל, ואחר כך אומרים ברכו את ה׳ המבורך וכו׳. ומנהג זה אינו נכון לדעת מרן הבית יוסף, שאין לומר ברכו אלא קודם ברכה. ומה שנהגו לומר ברכו קודם עלינו לשבח, היינו על פי האר״י ז״ל, ואמירת עלינו לשבח הויא כברכה. אבל אחר קדיש שאומרים אחר שיעור, שב ואל תעשה עדיף, ואין לומר ברכו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות ברכה״ש ופסוקי דזמרה, עמוד תרז].

סימן ע – מי הם הפטורים מקריאת שמע

א נשים פטורות ממצות קריאת שמע, מפני שיש זמן קבוע לקריאת שמע, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ומכל מקום ראוי להן להחמיר על עצמן ולקרוא קריאת שמע כדי לקבל עליהן עול מלכות שמים ועול מצוות. ואמנם מברכות קריאת שמע הנשים פטורות, ואינן רשאות לברך ברכות קריאת שמע בשם ומלכות. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, הל׳ פסוד״ז, עמוד תרח].

ב קטנים שהגיעו לחינוך [מגיל שש לערך] יש אומרים שמצד הדין פטורים מקריאת שמע, מכיון שהאב אינו מצוי אצלם בתוך זמן חיוב הקריאה כדי לחנכם. אבל לדעת רבינו תם יש לחנכם לקרוא קריאת שמע. וראוי לנהוג כן, לחנכם לקרוא קריאת שמע בזמנה עם ברכותיה. ואם נשים חייבות בהזכרת יציאת מצרים, ראה בשו״ת שאגת אריה (סי׳ יב), ובשו״ת בית יצחק (אורח חיים סי׳ יב), ובשו״ת בני אהרן (סי׳ ב׳). [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסוקי דזמרה, עמוד תרט].

ג חתן בזמן הזה חייב בקריאת שמע, גם בלילה הראשונה, ואין לפוטרו מטעם שטרוד במצוה. והוא הדין שחייב בתפילין ובתפלה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרי].

ד העוסק בצרכי רבים פטור מקריאת שמע ותפלה, לפיכך אם היה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע ותפלה, לא יפסיק, אפילו כשרואה שיעבור זמן קריאת שמע ותפלה, אלא יסיים עסקיו, ואחר כך אם נשאר עוד זמן יקרא קריאת שמע ויתפלל, ואם עבר הזמן יש אומרים שהוא פטור מתפלת תשלומין בתפלה הסמוכה, ויש חולקים. ולכן יתפלל תפלת תשלומין עם התפלה הסמוכה בתנאי של נדבה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסוקי דזמרה עמוד תריא]

ה שליחי מוסדות תורה העסוקים בגביית כסף למוסדותיהם, יש אומרים שפטורים מתפלה ומק״ש, ויש אומרים שאין לפוטרם מתפלה וק״ש, דדוקא בדורות הראשונים שהיו עוסקים עם הצבור לשם שמים, היו פטורים מתפלה וק״ש, אבל לא בזמן הזה. ויש שכתבו דאף שפטור מן המצוה, ישתדל שלא לפטור עצמו מחיוב תפלה, שעל ידי כך יצליח יותר בשליחותו הקדושה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תריד].

סימן עא – דין אונן בתפלה

א מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, ועדיין לא נקבר, נקרא אונן, ופטור מכל המצוות שבתורה, והיינו במי שמת לו אביו או אמו, אחיו או אחותו, בנו או בתו, או אשתו. ודין אונן שייך גם באשה שמת אחד משבעה קרוביה הנז׳. ודין זה הוא אפילו אם סיכם עם החברא קדישא על הטיפול בנפטר, ואינו מוטל עוד עליו לקוברו. או שאחיו נפטר ויש לו בנים שחייבים בקבורתו, או שאחותו הנשואה נפטרה שבעלה חייב בקבורתה, או שהמת בעיר אחרת, אפילו הכי האונן פטור מכל המצוות שבתורה. [ילקוט יוסף, שם עמוד תרטו. שאר״י ח״ב עמוד קצג]

ב אין האונן רשאי לברך ברכות השחר וברכות התורה, פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע, ואינו קורא קריאת שמע ואינו מתפלל שמונה עשרה, ואף אינו קורא תהלים. ואינו מתעטף בציצית, ולא מניח תפילין, ואינו מברך המוציא וברכת המזון, וכל שאר ברכות הנהנין וברכות השבח. ורשאי לכתחלה לאכול ולשתות מה שירצה, אף שאינו מברך לא בתחלה ולא בסוף. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרטז. שאר״י ח״ב עמוד קצז]

ג אונן השומע ברכה מחבירו, לא יענה אמן, ואם מסר מתו לחברא קדישא, אונן העונה אמן אחר הברכות אין מוחין בידו, שיש לו על מי שיסמוך. ובפרט שאין כאן חשש ברכה לבטלה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תריח. שאר״י ח״ב עמוד רא].

ד אונן שטעה ובירך איזו ברכה, אם מסר מתו לכתפים, או שהוא בעיר אחרת, וכל שכן במדינה אחרת, עונים אחריו אמן, אף על פי דלכתחלה לא היה לו לברך. [ילקוט יוסף, מהדורת תשסד, ספר פסד״ז, עמוד תריט. שאר״י ח״ב עמוד רא]

ה יש אומרים שמותר לאונן לשמוע ברכת חבירו ולכוין לצאת בברכה זו ידי חובתו. ויש חולקים ואומרים דגם בזה האונן אסור. שמאחר ויוצא ידי חובה מדין שומע כעונה, האונן נחשב כמברך, והרי אסור לאונן לברך. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תריט. שאר״י ח״ב עמוד רא].

ו אם הדבר אפשרי, נכון שלא יודיעו לקרובים על הפטירה מיד בבוקר, אלא לאחר שיתפללו ויקראו קריאת שמע. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרכ. שאר״י ח״ב עמוד רד].

ז אונן הרוצה להחמיר על עצמו ולקרות קריאת שמע, אינו רשאי להחמיר, וכל שכן שאין לו לברך כל שאר ברכות. ואפילו אם מסר את מתו לחברא קדישא על מנת שיטפלו בקבורתו, אין לו להחמיר ולברך. ומכל מקום המחמיר על עצמו וקורא קריאת שמע כשמסר את מתו לחברא קדישא, אין מוחין בידו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרכ. שאר״י ח״ב עמוד קצז].

ח בחוץ לארץ, במקומות שאין מאשרים את קבורת הנפטר אלא לאחר ג׳ ימים מהפטירה, אין לנהוג כל דיני אנינות בכל ג׳ הימים, אלא עד שיגיע הזמן שיכול לטפל בהלוויית וקבורת המת, וחייבים בכל המצוות כולן, ורק לענין תפילין לא יניחן ביום הראשון. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרכה. שאר״י ח״ב עמוד רח]

ט אונן שעבר וקרא קריאת שמע בזמן שהיה אונן, ועבר זמן אנינותו טרם שעבר זמן קריאת שמע, יש אומרים שחייב לחזור ולקרוא קריאת שמע, ויש חולקים. ונכון שיחזור ויקרא קריאת שמע שנית. אך לא יחזור לברך ברכות קריאת שמע [אם עבר ובירכם בזמן שהיה אונן]. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרכה. שאר״י ח״ב עמוד רב]

י אף על פי שהאונן פטור מן המצוות, וגם אם רוצה להחמיר על עצמו ולברך או לקרוא קריאת שמע, אינו רשאי להחמיר על עצמו, מכל מקום לגבי קדיש בעת ההלוייה, המנהג הוא שהאונן אומר קדיש, כיון שהוא לעילוי נשמת הנפטר. ונהגו שהאונן אומר קדיש עם אחד מהקהל. אך אם אין אחר שיאמר עם האונן את הקדיש, יאמר הקדיש לבדו. [ילקוט יוסף, פסד״ז, עמוד תרכח].

יא אונן שאכל ושבע ונקבר המת קודם העיכול, אין לו לברך ברכת המזון לאחר הקבורה, ד״ספק ברכות להקל״. ומכל מקום טוב שיכוין לצאת בברכת המזון של סעודת הבראה. וכן אונן שהוצרך לנקביו בעת שהיה אונן, והמת נקבר תוך שיעור שבעים ושתים דקות, אין לו לברך ״אשר יצר״. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרלא. שאר״י ח״ב עמוד רי]

יב אונן שעבר וקרא קריאת שמע בברכותיה בזמן אנינותו, ונקבר מתו לפני שעבר זמן קריאת שמע, אף שקרא ובירך בזמן שהיה פטור, מכל מקום שב ואל תעשה עדיף, ולא יחזור לברך ברכות קריאת שמע. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרלג. שאר״י ח״ב עמוד ריב]

יג אונן קטן פחות מי״ג שנה, מותר בקריאת שמע ובתפלה, ומותר בבשר ויין. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרלג. שאר״י ח״ב עמוד ריב]

יד מי שמת לו מת בשבת או ביום טוב, או שקרובו נפטר ביום שישי וטרם נקבר, אינו נוהג דיני אנינות בשבת, וחייב בכל המצוות כולן, ויתפלל כרגיל. ויכול לומר קדיש בשבת. ומותר באכילת בשר ושתיית יין, ומברך על המאכל תחילה וסוף, ומקדש בליל וביום. [אך אסור בתשמיש המיטה]. ומותר ללכת לבית הכנסת להתפלל, אלא שראוי לו שימנע מלעלות להיות שליח ציבור, או לקרוא בתורה, אלא אם כן אין שם שליח ציבור אחר. [ואם הוא שליח צבור קבוע הקורא בתורה בבית כנסת זה, ואם יתפלל שם ולא יקרא בתורה, יהיה כמי שמראה אבלות בפרהסיא בשבת, יש להקל שיקרא בתורה בשבת]. ובמוצאי שבת יקדים להתפלל ערבית מבעוד יום, מפלג המנחה, ויבדיל על הכוס אחר התפלה, אך כמובן לא יברך על בשמים ונר [שהרי טרם יצאה שבת]. ואם לא הבדיל ויצא השבת, רשאי לאכול ולשתות בלי הבדלה. ואם המת נקבר במוצאי שבת יתפלל ערבית ויבדיל אחר הקבורה. ואם נקבר ביום ראשון, יבדיל אחר הקבורה, אפילו אם טעם קודם. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרלה. ילקו״י על הלכות אבלות, מהדורת תשס״ד, דין אונן בשבת].

טו אונן ששמע הבדלה מאיש אחר במוצאי שבת, ונתכוין לצאת ידי חובה, והמברך גם כיון להוציאו, יצא ידי חובתו, ואחר הקבורה אינו צריך לחזור ולהבדיל. [והוא מפני שכיום יש חברא קדישא המטפלת בקבורת המת]. [ילקוט יוסף, מהדו׳ תשס״ד, ספר פסד״ז, עמ׳ תרלו. שאר״י ח״ב עמ׳ ריב].

טז לאחר קבורה רשאי לברך ברכות השחר במשך כל היום, לרבות ברכות התורה. ואם נזכר בערב לאחר תפילת ערבית, יברך ברכות השחר חוץ מברכות התורה, שכבר יצא ידי חובתו בברכת אהבת עולם שלפני קריאת שמע של ערבית. [ילקו״י, שם, עמוד תרלז. שאר״י ח״ב עמו׳ רד].

יז מי שמת לו מת, ונודע לו לפני שהספיק להתפלל שחרית ולהניח תפילין, אין לו להתפלל שחרית, ולא להניח תפילין באותו יום, וגם לאחר קבורה לא יניחו תפילין. ולמחרת יניחו תפילין אחר הנץ החמה. ואם נפטר ביום ראשון, ונקבר למחרת יום פטירתו, נכון להחמיר להניח תפילין ביום הקבורה בצינעא, אבל לא יברך עליהם משום דספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסוקי דזמרה, סימן עא הערה יז, עמוד תרמ. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

יח מי שהיה עומד בתפלת שמונה עשרה, ומת אביו או אמו או אחד משאר קרוביו שחייב לשבת עליהם שבעה, לכתחלה אין להודיעו על הפטירה באמצע תפלת שמונה עשרה, אך אם עברו והודיעו לו באמצע תפלת שמונה עשרה, לא יפסיק באמצע, אלא יסיים תפלתו. וכן מי שעדיין לא התפלל

שחרית, אין למהר להודיעו על פטירת קרובו, אלא אחר שיסיים התפלה. וכל שכן שאין להודיעו באמצע תפלת שמונה עשרה. [ילקוט יוסף, שם, עמוד תרמ. שאר״י ח״ב עמו׳ רט].

יט מי שהיה מברך ברכת המזון, ובאמצע הברכות נודע לו שאחד משבעה קרובים שלו [שיושב עליהם שבעה] נפטר, ימשיך לברך ברכת המזון, ולא יפסיק באמצע. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרמו. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כ אין האונן מצטרף למנין, ואינו נושא את כפיו. ולכן בלויה אם אין שם עשרה אנשים גדולים מלבד האונן, אין לאונן לומר קדיש. אבל אם המת נמסר לחברא קדישא והם המטפלים בכל עניני הקבורה וההלויה, רשאי האונן לומר קדיש אף שאין מנין בלעדיו. ואף על פי שהחמרנו לענין ברכות ותפלה שאין לאונן להתפלל ולברך גם כשמסר את מתו לחברא קדישא, מכל מקום לענין קדיש שאין בזה חשש ברכה לבטלה, יש להקל לצרף את האונן באופן הנ״ל למנין. ולאחר הקבורה האבל מצטרף למנין לכל הדעות. [ילקוט יוסף, ספר פסד״ז, עמ׳ תרמו. שאר״י ח״ב עמ׳ ריב].

כא מי שמת לו מת [משבעה קרובים שחייב להתאבל עליהם] במוצאי שבת, ולא התפלל ערבית, והמת נקבר למחרת אחר חצות, אינו יכול להתפלל שחרית, ויתפלל מנחה. ואין צריך להתפלל מנחה שתים לתשלומי שחרית, מאחר שבזמן תפלת שחרית היה פטור מחיוב תפלה. ואם דעתו מיושבת עליו ויכול לכוין בתפלה, רשאי להתפלל מנחה שתים וקודם התפלה השניה יאמר שהוא מתפלל בתנאי דנדבה. ויש אומרים שאם מת לו מת ביום אחר שהגיע זמן שחרית, ונקבר סמוך למנחה, צריך להשלים תשלומין לתפלת שחרית, מאחר שבשעה שהאיר היום עדיין לא חלה עליו אנינות, ונתחייב כבר בתפלה, וממילא חייב להתפלל תשלומין. וגם בזה הדבר תלוי אם דעתו מיושבת עליו, שאם יכול לכוין בתפלה אין הכי נמי יאמר תנאי של נדבה, ויתפלל תשלומין. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הל׳ פסד״ז, עמוד תרמז. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כב אם המת נפטר ונקבר בראש חודש, יכול האבל להתפלל מוסף אפילו אחר שבע שעות מהזריחה, שהרי תפלה מוסף כל היום זמנה. [ילקוט יוסף, תשס״ד, ספר פסד״ז, עמ׳ תרמח. שאר״י ח״ב עמ׳ ריב].

כג יש מי שאומר שאם האונן הוצרך לנקביו, צריך לברך אשר יצר אחר הקבורה, אפילו אחר כמה שעות, אך אין הלכה כדבריו. ויתרה מזאת כבר נתבאר לעיל, דאפילו אם המת נקבר תוך שיעור מהלך פרסה משעה שהאונן עשה צרכיו, אין לו לברך אשר יצר. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרמח. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כד אונן שגר בסמוך לביהכ״נ ושומע קדיש וקדושה, אינו חייב לעזוב את המקום, אף שאינו עונה עמהם. ואונן מצטרף למנין לצורך אמירת קדיש. ואונן בר״ח יכול לומר הלל אחר הקבורה, במשך כל שעות היום. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר הל׳ פסד״ז, עמ׳ תרמח. שאר״י ח״ב עמ׳ ריב].

כה אונן הנמצא בבית הכנסת, אינו פוטר את הצבור מלומר וידוי, אבל אם מתפללים בבית האונן, אין לומר וידוי כלל. [ילקוט יוסף, ספר פסד״ז, עמוד תרמט. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כו מיד לאחר שסתמו את הגולל דהיינו שהניחו הלבנים על המת, אף קודם שהשליכו עליו עפר, האבלים יוצאים מגדר אונן, וחלים עליהם דיני אבל. ולכן אם עדיין לא עבר זמן קריאת שמע ותפלה, יקראו קריאת שמע ויתפללו, אך אם עברו ד׳ שעות מהזריחה, יברכו ברכות השחר וברכות התורה, ברוך שאמר וכו׳ עד סוף ישתבח, ויקראו קריאת שמע ותפלת העמידה, ולא יברכו ברכות ק״ש. ואם עבר חצות היום, אין יכולים להתפלל שחרית. [ילקו״י שם, עמוד תרמט. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כז אין האונן כהן נושא את כפיו, ואפילו אם אין שם כהן אלא הוא, דלא גרע מאבל שאינו נושא את כפיו. ומכל מקום אם עלה אינו יורד. ואונן ביום טוב, אם אינו קובר את מתו אלא לאחר יום טוב, נושא כפיו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרנ. שאר״י ח״ב עמוד ריב].

כח יש מי שאומר שאונן חייב בקריאת שמע שעל המטה, ויכול גם לברך ברכת המפיל. ולמעשה שב ואל תעשה עדיף דספק ברכות להקל. אולם הרוצה לברך ברכת המפיל [כשישן קודם חצות, והקבורה רק למחרת] אם מסר את מתו לכתפים, אין מוחין בידו. [ילקוט יוסף על הלכות פסוקי דזמרה, מהדורת תשס״ד, עמוד תרנ. שארית יוסף חלק ב׳, תשנ״ו, חלק ב׳ עמוד ריב].

כט אם נקבר המת אחר ארבע שעות מהזריחה, והאבלים עדיין לא התפללו שחרית, יכולים להתפלל אחר ארבע שעות, עד חצות היום, ויברכו ברכות השחר וברכות התורה, ויאמרו פרשת העקדה ושאר הזמירות עד ישתבח, ויכולים לברך ברוך שאמר וישתבח בשם ומלכות, וידלגו ברכות קריאת שמע, יוצר אור ואהבת עולם, ויקראו קריאת שמע, ידלגו ברכת אמת ויציב, ויתפללו עמידה, ושאר התפלה. [שאר״י ח״ב עמ׳ רח. ואף שכתבנו שם שלא לברך ברוך שאמר וישתבח, העיקר הוא שיכולים לברך, דדוקא ברכות ק״ש אין לברך אחר ד׳ שעות. כמו שביארנו בילקו״י ה ל׳ פסוקי דזמרה מהדורת שנת תשס״ד].

ל האונן בימי החנוכה, לא ידליק נר חנוכה, אלא תדליק אשתו, או אחד מבניו או בנותיו הגדולים. ואם אין לו אשה ובנים, לא ידליק באותו לילה נר חנוכה בברכה, וגם לא יכול למנות שליח להדליק נר חנוכה, אחר שהוא פטור מכל המצוות. [שארית יוסף ח״ב עמו׳ רי. ומה שכתב בספר חיים וחסד להרב פנחסי,

שימנה שליח ויברך, טעות הוא, וזו ברכה לבטלה, אחר שהשליח בא מכח המשלח והמשלח הרי פטור מן המצוה. וראה עוד בזה בילקו״י הלכות אבלות, מהדורת תשס״ד, דיני אונן].

לא אונן שיש לו למול את בנו, צריך שיקבור את מתו קודם המילה, שאם לא כן לא יוכל לברך ברכת להכניסו בבריתו וכו׳. שהאונן אינו יכול לברך שום ברכה. [שארית יוסף חלק ב׳ עמוד ריב].

סימן עה – ולא יראה בך ערות דבר

א אסור לקרוא קריאת שמע או להתפלל או לברך ברכה ולומר כל דבר שבקדושה, או ללמוד בדברי תורה, כשהוא ערום, כל שלבו רואה את הערוה, ולא די במה שמכסה את גופו. וכן כנגד חבירו שהוא ערום. משום שנאמר ולא יראה בך ערות דבר. אולם כל זה באופן שהוא מוציא בשפתיו, אבל אם רק מהרהר בדברי תורה מותר. שדרשו חז״ל (שבת קנ.) ולא יראה בך ערות ״דבר״, לשון דיבור, דיבור אסור הרהור מותר. לפיכך המתרחץ באמבטיא פרטית, מותר לו להכניס טייפ, לשמוע דברי קדושה, אף על פי שהוא עומד ערום ומתרחץ, ובשעה ששומע דברי קדושה מהרהר בהם, דהרהור לאו כדיבור דמי. במה דברים אמורים כשבחדר האמבטיא אין שם בית כסא (שירותים), אבל אם יש שם בית כסא, אסור, לפי שגם בבתי כסא של זמנינו שבדרך כלל הם נקיים, אסור להרהר בדברי תורה. וכן בית מרחץ שמתרחצים שם רבים, אסור להרהר בדברי תורה בתוך החדר הפנימי שבו מתרחצים, משום דנפישא זוהמיה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרנא. שאר״י ח״ב עמוד ריג].

ב לא יקרא קריאת שמע כנגד ערות קטן, אפילו הוא תינוק בן יומו. ומכל מקום דוקא לענין קריאת שמע יש להחמיר בזה, אבל מותר לברך כנגד ערות קטן, ולכן אין המוהל צריך לכסות ערות התינוק, או להסב פניו, בשעה שמברך על המילה. [ילקו״י, תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרנד].

ג טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו, אפילו היא אשתו, הרי הוא כערוה, ואסור לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה. ואפילו במקום שרוב הנשים הולכות ברשות הרבים בבגדי פריצות, ללא שרוולים וכדומה, אסור לברך ולקרוא קריאת שמע כנגדן. ואין חילוק בזה בין הזמנים והמקומות. וזהו רק כשצד העליון של הזרוע מגולה, אבל אם שרוולי השמלה מגיעים עד המרפק, [אציל היד], ועד בכלל, אין להחמיר בזה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות ברכה״ש ופסוקי דזמרה, עמוד תרנד. שאר״י ח״ב עמ׳ ריד].

ד מותר לקרוא קריאת שמע ולברך נגד פניה וידיה של אשה שרגילות להיות מגולות, אבל אם מסתכל בה בכוונה ליהנות מיופיה אסור, שאפילו בלא קריאת שמע אסור להסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה, אם הוא מתכוין ליהנות ממנה. ורק כשאינו מסתכל בה דרך הנאה, אלא רק באקראי, בראיה בעלמא, מותר לקרוא קריאת שמע ולברך כנגד פניה וידיה, אף על פי שאינה אשתו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הל׳ פסד״ז, עמוד תרנו. שאר״י ח״ב עמוד רטו].

ה אשה נשואה שעל פי הדין חייבת לכסות ראשה, אסור לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה כשהיא נמצאת בביתה בראש מגולה, ואפילו היא אשתו. ואם היא לובשת פאה נכרית לראשה, אף על פי שאין לאשה נשואה לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית, מכל מקום בבית מותר לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה. ואשה נשואה שרגילה תמיד ללכת בגילוי הראש ברשות הרבים, אף על פי שהיא עוברת על דת, ועושה איסור מן התורה, ובודאי שעתידה ליתן את הדין, מכל מקום אין איסור לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה, שלענין זה דינה כדין הבתולות שהן רווקות שרגילות ללכת תמיד בגילוי הראש, שהלכה רווחת היא שמותר לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדן. שכיון שרגילות הן בכך, אין לחוש להרהור, והוא הדין לאשה נשואה שרגילה לצאת בגילוי ראש ברשות הרבים. [ילקוט יוסף, ספר פסד״ז, עמוד תרנו. שאר״י ח״ב עמוד רטו].

ו טפח מגולה באשה שנראה דרך הטלויזיה, אסור לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה. שהכתוב הקפיד על ההסתכלות והראיה, שנאמר ולא יראה בך ערות דבר, מפני שהעין רואה והלב חומד, שעל ידי הראיה בא לידי הרהור [שאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות]. ולכן גם ערוה הנראית דרך הטלויזיה היא בכלל ולא יראה בך ערות דבר. וכמו שאמרו (בברכות כה: ובשלחן ערוך סי׳ עה סעיף ה) ערוה בעששית אסור לקרוא קריאת שמע כנגדה, שנאמר ולא יראה בך ערות דבר, והרי נראית היא. וכיוצא בזה פסקו האחרונים שערוה הנראית דרך מראה [ראי] אסור לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה, ומהטעם האמור. ויש להחמיר בזה גם בתמונה שמצויירת בה אשה בגילוי זרועות וכיוצא. ויש להבהיר שעצם הכנסת טלויזיה בבית, וההסתכלות בה, מלבד שיש בזה איסור משום מושב לצים וביטול תורה, עוד בה שמגרה יצר הרע בעצמו כשמסתכל בסרטים המלאים זמה, ומראות נגעים במשאות שוא ומדוחים, המלאים בפריצות ותועבות אשר שנא ה׳. משחית נפשו הוא יעשנה. וגדול עונו מנשוא. ועתיד הוא ליתן את הדין. ובפרט אם יש לו ילדים בבית שעל ידי מכשיר תועבה זה הוא מכשילם ומרעה אל רעה יצאו, ומוציאם ח״ו מדרך הישרה לרשות סטרא אחרא. ועובר משום אל תשכן באהליך עולה. ולכן כל החרד לדבר ה׳ ימהר לסלק הטלויזיה מביתו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרנח. שאר״י ח״ב עמוד רטז].

ז בנות קטנות בגיל שמונה או תשע שנים, הבאות לבית הכנסת עם אביהן בלבוש בלתי צנוע, בשמלות קצרות ביותר ובלי שרוולים, מן הדין יש מקום להקל לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדן, שכיון שקטנות הן ורגילות בכך, לא שייך בהן הרהור כל כך. ואין בהן דין טפח באשה ערוה. ומכל מקום נכון

להחמיר לעצום עיניו או להפוך פניו לצד אחר. ואכן הדבר ברור מאד שאסור להורים להלביש את בנותיהן בבגדי פריצות כאלה, שהרי צריך לחנכן שיתנהגו בצניעות, ומכל שכן שאין נכון כלל להביאן כך לבית הכנסת שעלול הדבר לבוא לידי מכשול, ואם כבר באו לבית הכנסת בלבוש כזה, טוב לשלוח אותן לעזרת נשים. [ילקוט יוסף, תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרסד. שאר״י ח״ב עמוד ריז].

ח נשים שלובשות בגדי פריצות שמלות קצרות או ללא שרוולים, מותר לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדן אם הוא עוצם עיניו או קורא מתוך הספר, או שמחזיר פניו לצד אחר. וכן רבנים שמסדרים חופה וקידושין, ומול עיניהם ניצבות סביב החתן והכלה קרובותיהן הבאות בבגדי פריצות, והן חשופי צוואר ובגילוי זרועות, וראשן פרוע, עד שבכל פינות שהם פונים נצבות נשים כאלה נגד עיניהם, יכולים לברך ברכות אירוסין ונישואין בעצימת עינים, כי אפילו לדעת האוסרים לקרוא קריאת שמע נגד ערוה אפילו בעצימת עינים, זהו דוקא בערוה ממש, שהיא אסורה מן התורה, אבל נגד טפח באשה ערוה, וכן שער באשה ערוה, שהם מדרבנן, שפיר דמי להקל בעצימת עינים. וכל שכן לדידן שאנו הולכים תמיד אחר הוראות מרן, והוא פסק בשלחן ערוך להתיר בזה. וכן הסכימו הרבה אחרונים לדעת מרן. וטוב יותר לברך מתוך הסידור. [ילקו״י שם, עמוד תרסה. שאר״י ח״ב עמוד ריז].

ט הנוסע באוטובוס ומול עיניו יושבות או עומדות נשים בבגדי פריצות, יתן עיניו בספר וילמד, או שיהפוך פניו לצד אחר ויעסוק בדברי תורה. [או שיעצום עיניו]. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרסח. שאר״י ח״ב עמוד ריח].

י מעיקר הדין מותר לסומא להתפלל ולומר דברי תורה גם כשיש נגד פניו אשה נשואה בגילוי שער, או בגילוי זרועות וכדומה, והמחמיר בזה היכא דאפשר [היכא שלא יגרום לו ביטול תורה או ביטול תפלה וכדו׳], תבוא עליו ברכה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרסח].

יא מותר לאשה לקרוא קריאת שמע ולברך נגד טפח מגולה של אשה חבירתה אף על פי שדרכה לכסותו. וכן נגד טפח מגולה בבשרה שלה. שאין דין ״טפח באשה ערוה״ נוהג בנשים בינן לבין עצמן, כשם שאין איסור לאיש לקרוא קריאת שמע ולברך נגד טפח מגולה של חבירו. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרסט. סי׳ עה הערה יא. שאר״י ח״ב עמוד ריח].

יב אשה המניקה את בנה, ודדיה מגולות, אסור לבעלה לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה, ואף על פי שיש אומרים שמכיון שדרך האשה לגלות דדיה בשעה שמניקה אין זה נחשב כמקומות המכוסים שבה, אין לסמוך על סברא זו אפילו בשעת הדחק, כיון שאפשר בעצימת עינים או להסב פניו לצד אחר, וכל שכן שיש להחמיר בזה שלא בשעת ההנקה. וכן יש להורות. ובלאו הכי נשים צנועות דרכן לכסות דדיהן במטפחת בעת ההנקה, אלא אם כן אין שם שום אחד מבני הבית. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, הל׳ פסד״ז, עמוד תרסט, סי׳ עה הערה יב. שאר״י ח״ב עמוד ריט].

יג מי שעבר וקרא קריאת שמע בברכותיה והתפלל מול ערוה, כיון שעבר על איסור מן התורה, חייב לחזור ולקרוא קריאת שמע בברכותיה ולהתפלל שנית. אבל מי שעבר וקרא והתפלל נגד ״טפח באשה ערוה״, יש אחרונים שפסקו להקל בזה, כיון שאיסור טפח באשה לגבי קריאת שמע ודברים שבקדושה אינו אלא מדרבנן, ויש חולקים. ולכן יחזור ויקרא קריאת שמע בלי ברכות, ויחזור ויתפלל בתנאי של נדבה: שאם הוא צריך מן הדין לחזור ולהתפלל הרי הוא מתפלל, ואם לאו תהיה תפלתו לנדבה. וטוב שיחדש בה דבר בברכת שומע תפלה. [דהיינו שיבקש בקשה מהשי״ת לפני שאומר כי אל שומע תפלה וכו׳]. ומכל מקום בדין שער באשה יש להקל בדיעבד. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על פסד״ז, עמוד תרע, סי׳ עה הערה יג. שאר״י ח״ב עמוד ריט].

יד הרוצה לפתוח חשבון בבנק אשר הפקידות שם לבושות בלבוש שאינו צנוע, ויש לו סניף בנק רחוק מביתו, אשר שם הפקידות לבושות בלבוש צנוע, צריך לטרוח ולפתוח חשבון במקום המרוחק מביתו, כדי שלא להכשל בהסתכלות האסורה ולהביא עצמו לידי נסיון. ואם יש לו חשבון בבנק אשר שם הפקידות לבושות בלבוש לא צנוע, הנכון שיצמצם עד כמה שאפשר את ביקוריו בבנק, וילך לשם רק לדברים הכרחיים. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרעא, סימן עה הערה יד].

טו אם אביו שולח אותו לערוך קניות בשוק במקום שיש שם נשים בבגדי פריצות וכדומה, והבן נכשל בהסתכלות במראות אסורות, ואינו יכול ליזהר בזה, אינו צריך לשמוע לאביו בזה, ויכול להמנע מקיום מצות אביו. וישקול בדעתו אם הוא עצמו היה נצרך ללכת לשוק אם היה נמנע מללכת לשם בשל הפריצות, שאם לא היה נמנע מללכת לשוק, גם לצורך אביו לא ימנע מללכת לשם. ואמנם מותר לו לקנות מירקן במחיר יקר יותר, וישלם ההפרש מכיסו, אם יש לו. ואם אין לו יקח מכספי מעשר בעבור מצות כיבוד אב ואם. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, הל׳ פסד״ז, עמ׳ תרעב].

טז אב המבקש מבנו שיבוא לנישואי אחיו, והחתונה מתקיימת בתערובת אנשים ונשים יחדיו, ואף יושבים בבגדי פריצות וכדו׳, ואין המשפחה מוכנה לעשות מחיצה, אין הבן צריך להשתתף בחתונה, ויסתפק בזה שיגיע לחופה בלבד. והדבר ברור שאם יש שם ריקודי תערובת חייב לעזוב את המקום מיד אחר החופה, ופעמים שעליו להמנע מלהגיע בכלל לחופה, כדי למנוע חילול ה׳ שיראו יהודי ירא שמים נמצא במקום כזה. ויעשה שאלת חכם שידון בכל מקרה לגופו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הל׳ פסוקי דזמרה, עמוד תרעג, ילקו״י על כיבוד אב ואם פרק ט׳].

יז קול זמר של אשה ערוה, לפיכך אסור לשמוע קול זמר של אשה. וכן אסור לשומעה בשעה שקורא קריאת שמע וברכותיה. ואפילו היא אשתו. ומכל מקום אם שומע קול זמר של אשה דרך טייפ או רדיו [ואינו שיר עגבים], אף על פי שמעיקר הדין אין בזה משום ״קול באשה ערוה״, וממילא אין צריך

להזהר מזה כשקורא קריאת שמע כדרכו, או כשהוא מברך ברכות. מכל מקום ראוי להחמיר בכל כיוצא בזה. ויש אומרים שאם יודעה ומכירה אסור אף שאינו רואה אותה באותה שעה, ויש מקילין בזה אף אם יודעה ומכירה, או ראה את צורתה בתמונה בלבד. ואף שמעיקר הדין יש להקל בזה כל שהוא דרך הרדיו או הטייפ. מכל מקום ראוי להחמיר בכל כיוצא בזה. ואין הבדל בכל זה בין אשה פנויה לאשת איש. ועל כל פנים בדיעבד אם קרא קריאת שמע ולא נזהר מקול זמר של אשה, אינו צריך לחזור ולקרוא. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרעג, שאר״י ח״ב עמוד רכ].

יח מעיקר הדין מותר לנשים לשמוע קול שירה וזמרה של איש, וכן המנהג פשוט שהנשים באות לעזרת נשים שבבית הכנסת ושומעות אל הרנה ואל התפלה מפי חזנים ומשוררים בנעימות קול. וכן הלכה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרעה, שאר״י ח״ב עמוד רכא].

סימן עו – והיה מחניך קדוש – להזהר מצואה בעת שמברך

א נאמר בתורה: והיה מחניך קדוש. לפיכך אסור להרהר בדברי תורה בבית הכסא, וכל שכן שאסור לומר שם דברים שבקדושה, ואפילו בלשון לעז. [ובלאו הכי אף בדברים בטלים כבר נתבאר לעיל שיש להמנע מלדבר בבית הכסא]. ולכן בהיותו בבית הכסא טוב שיהרהר בעסקיו ובחשבונותיו, שלא יבא לידי הרהור בדברי תורה, [או ח״ו בדברי עבירה]. וכן יכול לעיין שם בעיתון דתי, שאין בו דברי תורה כלל. [ואף על פי שהכתב בעתון הוא כתב אשורי, מעיקר הדין מותר להכניסו לבית הכסא כדי למנוע ממנו הרהור בדברי תורה]. ובשבת שיש מצוה שלא להרהר בעסקיו, [אף דאינו איסור מצד הדין], יהרהר בדברים נפלאים שראה ושמע וכדומה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמ׳ תרעו, סי׳ עו הערה א׳. שאר״י ח״ב עמ׳ רכב].

ב מעיקר הדין מותר להכניס עיתון [דתי] לבית הכסא, ובלבד שלא יהיו שם דברי תורה. ולכתחלה אין להכנס לבית הכסא כאשר יש בכיס בגדו ספר קודש קטן, ולכן קודם שיכנס לבית הכסא יניח את הספר מחוץ לבית הכסא ויכנס לשם. אולם אם הוא נמצא במקום של גוים ואי אפשר לו להניח את הספר מחוץ לבית הכסא, וכל כיוצא בזה, מותר לו להכנס לבית הכסא כשהספר מונח בכיס בגדו. [ואם אפשר טוב שיעטוף הספר בשקית ניילון]. ומכל מקום מותר להכנס לבית הכסא עם תמונה של רב, שאין בתמונות אלו שום קדושה, אף שאין לנהוג בהם מנהג בזיון. [ילקו״י הל׳ פסוד״ז עמו׳ תרעח. סי׳ עו הע׳ ב׳. ילקו״י על הל׳ השכמת הבוקר, מהדורת תשס״ד, סי׳ ג׳].

ג ואמנם יש ליזהר מאד בקדושת הספרים, ומי שאינו נזהר בקדושתם, כגון שנותן גרף של רעי באותו חדר שהספרים שם, לצורך הילדים הקטנים, וריח רע מגיע בכל החדר שהספרים שם, עליו נאמר שגופו נעשה מחולל על הבריות, ועליו נאמר כי דבר ה׳ בזה. [ילקו״י, תשס״ד, פסד״ז, עמוד תרעט].

ד העוסק בתורה ונמצא באמצע בירור הלכה, אף על פי כן מותר לו להכנס לבית הכסא מתוך הלכה שאינה פסוקה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרעט].

ה אין לקרוא ספרי דקדוק שנתחברו על ידי גדולי תורה, בלשון הקודש, בבית הכסא, אחר שהדרך בהם היא להגיע לידיעה מדוקדקת על ידי פסוקים, ויבוא להרהר במקרא. וכן אסור לכתוב בבית הכסא שירים בחרוזים בלשון תלמוד, שבודאי יבוא להרהר קצת בדברי התלמוד. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות ברכה״ש ופסד״ז, עמוד תרעט, וילקו״י על השכמת הבוקר סי׳ ג׳].

ו מעיקר הדין מותר להרהר בצרכי צדקה בבית הכסא [ובבית המרחץ], וכן מותר לחשב שם חשבונות של מצוה, ואף לתת צדקה בבית המרחץ. וכן מותר להרהר שם בצרכי שבת ובצרכי סוכה וכדומה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרפ].

ז אסור לקרוא קריאת שמע ולברך או ללמוד תורה כנגד צואת אדם, משום שנאמר והיה מחניך קדוש. ואפילו הרהור בדברי תורה אסור. ואם עבר וקרא שם קריאת שמע ובירך, לא יצא. וחייב לחזור לקרוא קריאת שמע ולברך. היתה צואת אדם מאחריו צריך להרחיק ד׳ אמות ממקום שכלה הריח, אפילו להרהר בצרכי צדקה בבית הכסא אם יש לו חולי שאינו מריח, צריך להרחיק ד׳ אמות ממקום שכלה הריח למי שמריח, ומלפניו צריך להרחיק מלוא עיניו, אפילו בלילה שאינו רואה אותה, צריך להרחיק עד מקום שאינו יכול לראותה ביום. ואם הוא מצדדיו דינו כמלאחריו. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרפ, סי׳ עו הערה ז].

ח יש אומרים שאסור לעשות מצוה בלא ברכה, במקומות המטונפים, וכגון ליטול לולב או לתקוע בשופר, או לכבד את אביו ואמו ורבו, וכל כיוצא בזה. ויש אומרים שבשעת הדחק, כגון מי שנמצא בבית האסורים, והמקום מטונף, מותר לעשות שם מצוה בלא ברכה, ליטול לולב או לתקוע בשופר וכיוצא. [ילקוט יוסף, ספר על הל׳ פסד״ז, עמ׳ תרפא, סי׳ עו הערה ח׳. ילקו״י על הל׳ כיבוד אב ואם פרק א׳].

ט אם היתה הצואה מלפניו, צריך להתרחק ממנה כמלוא עיניו, דהיינו שיתרחק ממנה באופן שלא יוכל לראותה. ואם לא עשה כן, צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע. ואם היתה מאחוריו, ואין ריח מן הצואה, יתרחק ממנה ארבע אמות, ויקרא קריאת שמע ויתפלל. ואם יש ריח מן הצואה, יתרחק ארבע אמות ממקום שכלה הריח. ואם היתה הצואה מן הצדדים, אם אינה נראית ממש, והוא רחוק ממנה ארבע אמות, רשאי להקל, ואפילו בצדדים שלפניו. ומכל מקום אם יכול להפנות גבו אל המקום שהצואה נמצאת שם, עדיף שיעשה כן. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הל׳ פסד״ז, עמוד תרפב].

י גם מי שהוא סומא צריך להרחיק מצואה הנמצאת לפניו. וצריך שיתרחק באופן שאדם שראייתו בינונית אינו יכול לראות הצואה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר הל׳ פסד״ז, עמוד תרפג].

יא אסור לקרוא קריאת שמע כנגד לול של תרנגולים, מפני שריחו רע, ודינם כדין צואת אדם, והוא הדין בזה לדיר של בהמות [שיש שם צואה של הבהמות], שאף הוא ריחו רע, שאסור לומר או להרהר שם דברי תורה. ואם קרא קריאת שמע והתפלל בדיעבד, ולא היה שם ריח רע אין צריך לחזור לקרוא ולהתפלל. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרפד].

יב במקום שיש צואה, ואינו יודע אם היא צואת אדם או של כלבים, תולין במצוי, שאם מצויים כלבים יותר, תולין בכלבים ומותר לקרוא קריאת שמע ולברך כנגדה. ומי רגלים שהם בתוך כלי, ואין ידוע אם הם מי רגלים או שאר מים, כיון שאינו יכול לבדוק הרי זה קורא מספק, דהוי ספיקא דרבנן ולא גזרו אלא בודאן ולא בספיקן. ואין חילוק בין אם מצויים שם תינוקות, שיש לתלות בהם יותר, או אם אין שם תינוקות, שבכל אופן ספק מי רגלים הוא, ואזלינן לקולא. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסוד״ז, עמוד תרפד, סימן עו הערה יב].

יג אם היה יודע שהיו כאן בביתו מי רגלים, ונסתפק אם הטיל עליהם רביעית מים או לא, יש אומרים דכיון דאתחזק איסורא אפילו בדרבנן אזלינן לחומרא. ולדינא יש להקל בנ״ד אף דאיתחזק איסורא. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרפו, סימן עו הערה יג].

יד כל שריחו רע מכח טבעו ובריייתו ולא מחמת עיפוש כגון נפט וזפת, אף על פי שריחו קשה אין לו דין צואה, ואין צריך להתרחק ממנו בשעת קריאת שמע ותפלה. ומכל מקום ממדת חסידות יש להתרחק גם מזה בשעת התפלה. [ילקוט יוסף, תשס״ד, הלכות פסד״ז, עמ׳ תרפו. סי׳ עו הערה יד].

טו אף על פי שאסור להרהר בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ, מכל מקום מותר להרהר בדברי תורה בבית הכסא ובבית המרחץ כדי להנצל מאיסור הרהור אשה וכדומה, שהרהור בדברי תורה במקום מטונף הוא מדרבנן, וכדי להינצל מאיסור חמור יותר מותר לעבור על איסור קל יותר. [ילקוט יוסף, תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרפז. סימן עו הערה טו. שאר״י ח״ב עמוד רכב].

טז אם יש כנגד המתפלל צינורות שעוברים בהם מי הביוב, יש אומרים שאם הם נמצאים ברשות אחרת [וכגון שרואה אותם דרך החלון כנגדו], מותר להתפלל ולקרוא קריאת שמע כנגד אותם צינורות. אבל אם הצינורות נמצאים באותה רשות, צריך לצובעם בצבע, או להקיפם בקרטון [או בקיר גבס]. ויש מקילים בזה אף כשהצינור גלוי. ואף שהעיקר להלכה להקל בזה, מכל מקום כשיש צינור של ביוב בבית כנסת, או בסוכה, נכון להקיפו או בקרטון, או בקיר גבס באופן שהצינור לא ייראה. ויש להקל בזה בפרט כשהצינור ברשות אחרת, ונראה דרך החלון. ונכון להחמיר לסגור את החלון בשעת התפלה. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הל׳ פסד״ז, עמוד תרפח. שאר״י ח״ב עמוד רכד].

יז השוכב בבית חולים, ויש בחדר כלי עם מי רגלים ולכלוך, יכסה את הכלי באיזה מכסה מלמעלה, ואז יוכל להתפלל ולקרוא קריאת שמע. והוא שלא יהיה ריח רע נודף מהכלי. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרצב, סימן עו הערה יז].

יח פח אשפה הנמצא ברחובות, בימי הקיץ שיש בו ריח רע, אין לו לברך או ללמוד קרוב אליו. אך בימי החורף, או בזמן שאין נודף ממנו ריח רע, יש מקילים לברך ברכות השחר או ללמוד כנגד הפח. אלא אם כן הפח עשוי ממתכת, ויש חשש שהפסולת אכלה מגופו, וזורקים לשם טיטולים של תינוקות, שאז דינו כגרף של רעי, ואסור לקרות קריאת שמע או שאר דברים שבקדושה כנגדו, אפילו אם אין נודף ממנו ריח רע. אבל אם לא נבלעה הפסולת בפח, כפי שהדבר מצוי כיום ברוב ככל פחי האשפה המצויים כיום, אם אין יוצא ממנו ריח רע, מותר לקרות כנגדו. ויש מחמירים בזה בכל אופן, ולכן טוב שיעקור לצד השני של הדרך, באופן שפח האשפה לא יהיה כנגדו בשעה שמברך או מתפלל בדרך. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרצג. שאר״י ח״ב עמוד רכז].

יט מותר ללמוד תורה או לברך כנגד מי נטילת ידים של שחרית. וממדת חסידות להחמיר בזה. ואם שפך עליהם רביעית מים, אפילו מדת חסידות אין בזה, ואין צריך להחמיר. ומעיקר הדין מותר לברך ברכת המזון בעת שהכלי שנטלו לתוכו מים אחרונים מונח לפניו, אך ממדת חסידות להסיר את הצלחת עם המים האחרונים שבתוכה מהשלחן בעת ברכת המזון. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמוד תרצד. סימן עו הערה יט. שארית יוסף חלק ב׳ עמוד רכח]

כ יזהר כל אדם לקנח עצמו היטב בנייר לאחר עשיית צרכיו, ואחר שקינח עצמו בנייר ירחץ במים, כדי שיהיה כל גופו נקי וטהור בשעה שמזכיר דברים שבקדושה. וכן נאמר כל עצמותי תאמרנה ה׳ מי כמוך. וגם הסומא צריך להזהר בזה לקנח עצמו יפה כנזכר [ויקנח בחמשה או ששה ניירות, ואחר כך ירחץ בקצת מים]. ומכל מקום מותר לחנך תינוקות לברך ולומר פסוקים ודברי תורה, אפילו אם ידוע שאינם יודעים לקנח עצמם יפה, שמשום מצות חינוך התירו. [וכמו שכתבו כיוצא בזה בתוספות פסחים פח.]. ומותר גם כן לשבת אצלם ולקרוא קריאת שמע ולהתפלל ולברך, ובלבד שלא יהיה שם ריח רע. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסוקי דזמרה, עמוד תרצד. סי׳ עו הערה כ׳. שאר״י ח״ב עמוד רכט. ילקו״י שבת כרך ב׳ עמוד רעו, שארית יוסף חלק א׳ עמוד ל׳].

כא אסור לקרוא קריאת שמע ולהתפלל ולברך במקום שיש ריח רע, כגון שנכנס ריח רע מבית הכסא שבחצר או שבדירה, או שנפתח הביוב שעובר בדרך רשות הרבים הסמוכה לביתו, ונודף ממנו ריח רע, אף על פי שהבית נקי וטהור. וכיצד יעשה שיוכל לקרוא ולהתפלל ולברך, ישרוף חתיכת בגד בלוי, באופן שריח השריפה יגבר על הריח רע, או שיזלף מי ורדים או בשמים או מטהר אויר, באופן שהריח הטוב יגבר על הריח הרע, ואז מותר לקרוא קריאת שמע ולהתפלל ולברך. שמאחר והמקום נקי וטהור ואין ריח רע מורגש בבית, נחשב שפיר בכלל והיה מחניך קדוש. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, הל׳ פסד״ז, עמו׳ תרצה. סי׳ עו הע׳ כא. שאר״י ח״ב עמו׳ רכח, רכט].

כב בית כנסת שרוצים להעביר את חדרי השירותים [בתי השימוש] ולקרבם אל בית הכנסת, כך שהכותל של בית הכנסת ישמש גם לבתי השימוש, כיון שהוא רשות בפני עצמה, אין בזה חשש, ורק יזהרו שלא יעשו שימוש של בזיון בכותל עצמו, שהוא גם הכותל של בית הכנסת, [וכגון משתנה וכדו׳]. וראוי לבנות את הקיר של בתי השימוש במרחק כל שהוא מבית הכנסת באופן שלא יגיע ריח רע לבית הכנסת. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסוקי דזמרה, עמ׳ תרצז].

כג תינוק היושב על סיר של תינוק [עביט של מי רגלים], ובגדיו משולשלין למטה ואין נראה שום דבר מן העביט, קרינן ביה והיה מחניך קדוש, כיון שמכוסה. ועביט חדש אין שום איסור לקרות כנגדו דברים שבקדושה. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמ׳ תרצח, סי׳ עו הער׳ כג].

כד יש אומרים שתלמיד חכם אין לו לדבר אף דברי חול במקום שאינו נקי, והיינו בדברים בטלים שאין בהם צורך לאדם, אבל דברים הנחוצים אין שום חשש לדבר במקום שיש בו ריח רע. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תרצט סימן עו הערה כד].

כה חולה שנזקק לקטטר, שדרכו נוטפים מי רגליו לתוך שקית או כלי זכוכית, מותר לו לקרוא קריאת שמע ולהתפלל ולברך, וכן ללבוש טלית ותפילין ולהתפלל עמהם, ובלבד שיהיו בגדיו העליונים נקיים, ולא יהיה שם ריח רע כלל. [ילקו״י, תשס״ד, ספר על פסד״ז, עמ׳ תרצט. שאר״י ח״ב עמוד רכט].

סימן פד – לקרוא קריאת שמע בבית המרחץ

א אין לדבר דברי תורה בבית המרחץ, בחדר הפנימי, במקום שהרוב עומדים שם עירומים ומתרחצים במים חמים. ואסור אפילו להרהר שם בדברי תורה. ואף על פי שאין שם אדם, מפני הזוהמא שמצויה שם. ולכן דין בית המרחץ כדין בית הכסא, ואסור גם כן לומר שלום לחבירו, ששמו של הקדוש ברוך הוא שלום. אבל דברי חול מותר לומר בבית המרחץ אפילו בלשון הקודש. [ומי ששמו שלום מותר לקרוא לו בבית המרחץ, ואין בזה חשש]. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, עמ׳ תשא].

ב הטובל במקוה טהרה בבית הטבילה, אסור לו להרהר בשמות הקודש ובכוונות בשעת הטבילה, במקואות שלנו שהמים שם חמים. וכל שכן שאסור לו לברך שם. [וכן אשה הטובלת במקוה טהרה, לא תברך בחדר הטבילה, אלא תברך בחדר הסמוך, בעודה לבושה בחלוק, ולאחר הברכה תפשוט חלוקה ותכנס למקוה ותטבול מיד]. ואם המים שבמקוה לעולם צוננים, מותר לברך שם, אם אין שם בני אדם עירומים, ואם יש שם בני אדם עירומים, יהפוך פניו לצד אחר ויברך. אבל אם המים חמים בדרך כלל, אסור לברך שם. [ילקוט יוסף, מהדורת תשס״ד, ספר על הלכות פסד״ז, עמ׳ תשב].

ג חדר הלבשה שבחוף הים, המיועד ללבוש שם את הבגדים ולפושטן, מותר לדבר שם דברי תורה, באופן שאינו עומד כנגד העומדים עירומים. [ילקו״י, מהדורת תשס״ד, ספר פסד״ז, עמוד תשג].

סימן פח – בעל קרי מותר בקריאת שמע ותורה

א בעל קרי מותר בקריאת שמע ובתפלה ובדברי תורה בלא טבילה ובלא רחיצת תשעה קבין. כי כל הטמאים רשאים לקרוא קריאת שמע ולהתפלל ולעסוק בתורה, שכן נאמר: הלא כה דברי כאש נאום ה׳, מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה (ברכות כב.). ועזרא הסופר ובית דינו הוציאו את בעל קרי מכלל הטמאים, ואסרוהו בקריאת שמע ובתפלה ובדברי תורה עד שיטבול, ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים תמיד אצל נשותיהם. ומכל מקום כיון שלא פשטה התקנה ברוב ישראל, לפי שלא היה כח ברוב הצבור לעמוד בה, לפיכך בטלה תקנה זו. וחזרו חכמים והעמידו הדבר על עיקר הדין. שאף בעל קרי מותר בקריאת שמע ובתפלה ובדברי תורה בלא טבילה ובלא רחיצת תשעה קבין. וכן פשט המנהג. ומכל מקום יש חסידים ואנשי מעשה שמחמירים על עצמם בזה, ונוהגים לטבול במקוה קודם תפלה. ויש שנוהגים ברחיצת תשעה קבין, שעומדים תחת מקלחת, עד שישפכו עליהם תשעה קבין מים, (שהם שנים עשר ליטר, ועוד כשש מאות גרם). ומכיון שאין חיוב בטבילה זו מן הדין, מועילה להם שפיכת תשעה קבין אף במקלחת. [ילקו״י, שם, עמ׳ תשד. שאר״י ח״ב עמ׳ רל].

ב נשים בימי נדתן, חייבות להתפלל ולברך כל הברכות שמחוייבות בהן, וכן רשאות ללמוד תורה עם הזכרת ה׳. ואסור להן להמנע מתפלה ומכל הברכות בגלל טומאתן, ואפילו אם נהגו להחמיר בכך, עליהן לבטל מנהגן (אף בלי התרה כלל). שאין דברי קדושה מקבלים טומאה. [ילקוט יוסף, מהדורת

תשס״ד, ספר על פסד״ז, עמוד תשו, סימן פח הערה ב׳. שאר״י ח״ב עמוד רל].

ג יש נשים שנוהגות להחמיר על עצמן שלא להכנס לבית הכנסת בימי טומאתן, ושלא להסתכל בספר תורה בעת שמגביהים אותו, ואף על פי שמעיקר הדין הכל מותר להן, מכל מקום רשאות הן להחמיר על עצמן בזה. אולם בימים נוראים שנשים רבות מתאספות ובאות לבית הכנסת, לא נהגו להחמיר, כי עלבון גדול הוא להן, שהכל נכנסות לעזרת נשים והן ישארו בחוץ. [שארית יוסף חלק ב׳ עמוד רל]. }